

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

**Zvláštnosti práce s odsouzenými ženami a možnosti
jejich resocializace**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Gabriela Slováková, Ph.D.

Vypracovala:

Bc. Veronika Tučková

Brno 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Zvláštnosti práce s odsouzenými ženami a možnosti jejich resocializace“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury.

Elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné.

Brno 21.4.2012

.....
Bc. Veronika Tučková

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Gabriele Slovákové, Ph.D. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé diplomové práce.

Také bych chtěla poděkovat svému manželovi Jiřímu Tučkovi za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce, a které si nesmírně vážím.

Bc. Veronika Tučková

OBSAH

ÚVOD	5
1. KRIMINALITA ŽEN A JEJÍ PŘÍČINY	7
1.1 Biologicky orientované teorie	8
1.2 Psychologicky a psychoanalyticky orientované teorie	9
1.3 Sociologické a vícefaktorové teorie	10
1.4 Dílčí závěr	13
2. ČESKÉ VĚZEŇSTVÍ	14
2.1 Dnešní podoba Českého vězeňství	14
2.2 Některé právní předpisy upravující práva odsouzených žen v ČR	15
2.3 Vězněné ženy	18
2.4 Vězeňské přístupy k odsouzeným ženám v různých částech světa	19
2.5 Dílčí závěr	25
3. SOCIÁLNÍ PRÁCE S ODSOUZENÝMI ŽENAMI	24
3.1. Péče o odsouzené ženy	24
3.2 Matky ve vězení	26
3.3 Dílčí závěr	29
4. ŽENSKÉ VĚZNICE V ČESKÉ REPUBLICE	31
4.1 Věznice Světlá nad Sázavou	31
4.2 Věznice Opava	33
4.3 Věznice Praha Ruzyně – Řepy	37
4.4 Věznice Praha Ruzyně – Přílepy	38
4.5 Dílčí závěr	39
5. ŽIVOT VE VĚZNICI	40

5.1 „Druhý život ve věznici“	40
5.2 Resocializace odsouzených žen	42
5.3 Odsouzená K. T.	45
5.4 Dílčí závěr	48
6. VÝZKUMNÁ ČÁST	50
6.1 Úvod	50
6.2 Cíle výzkumu	50
6.3 Hypotézy	50
6.4 Dotazníkové šetření – výsledky a analýza	51
6.5 Vyhodnocení hypotéz	68
6.6 Výzkumný závěr	70
ZÁVĚR	71
RESUMÉ	73
ANOTACE	74
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	75
PŘÍLOHY	76

Úvod

Téma své diplomové práce jsem si vybrala z toho důvodu, že se v prostředí vězeňství pohybuji desátým rokem jako řadová příslušnice u Justiční stráže Vězeňské služby České republiky. Přestože jako příslušnice Justiční stráže jsem do styku s odsouzenými přišla pouze při jejich eskortách na budovu různých soudů Olomouce (z Vazební věznice Olomouc- ojedinělý výskyt žen), Břeclavi (z věznice Břeclav – taktéž ojedinělý výskyt žen v oddělení výkonu vazby) a Brna (z Vazební věznice a ústavu pro výkon zabezpečovací detence Brno – ojedinělý výskyt odsouzených žen), situace odsouzených žen mě velice zajímala a proto jsem se rozhodla pro vypracování nejen bakalářské práce, ale i diplomové práce, ve které prohlubuji a doplňuji již zjištěné informace. Cílem mé práce je analyzovat a specifikovat zvláštnosti sociální práce s odsouzenými ženami - jelikož muži i ženy jsou od sebe navzájem odlišní, jinak prožívají své pocity, jinak se chovají v zátěžových situacích, odlišné jsou i jejich vztahy k rodině, dětem, známým a okolí, je zákonitě jiný i způsob prožívání výkonu trestu, chování ve věznicích, odlišné jsou také jejich problémy, pocity, potřeby a touhy spojené s výkonem trestu. Používám metodu sběru dat, čerpám zejména z níže uvedené literatury, internetových stránek, ve výzkumné části jsem použila kvantitativní metodu – dotazníku.

Na úvod chci přiblížit osobnost pachatelek obecně, zejména důvody jejich kriminálního jednání. Kriminalita žen v posledních letech stoupá, i když není stále tak početná, jako ta mužská. Následek kriminálního činu je trest a v mnoha případech jde o trest odnětí svobody. Ženská specifika si žádají i specifické přístupy sociální práce v ženských věznicích. V některých zemích jsou práva žen a jejich zvláštní potřeby respektovány a v některých naopak potlačovány. Proto popisuji i základní přístupy žen v jiných zemích a kontinentech. V dalších kapitolách se zaměřuji již na vězeňství v České republice a jeho koncepci, zejména co se týče v přístupu k odsouzeným ženám. Analyzuji specifika vězňených žen, jejich práva, potřeby, postavení ve společnosti a také rodinné poměry. Hluběji se zabírám samotným pobytem žen ve vězení, na jejich každodenní rutinou, tzv. "druhým životem" ve vězení a resocializačními programy – programy zacházení. Ve výzkumné části analyzuji kasuistiku odsouzené ženy, ze které lze názorně vyčíst, jak se postupem svého vývoje dostala přes kriminální jednání až do věznice, jakou má vizi o svém trestu, následném propuštění a znovu začlenění se do společnosti. Ve výzkumné části používám metodu

dotazníku - kladené otázky jsou zaměřené tak, abych zjistila, zda jsou níže vyslovené hypotézy pravdivé či nepravdivé a jak odsouzené ženy prožívají výkon trestu, jestli současné vězeňství naplňuje v praxi moderní koncepci evropského vězeňství - tzn. použití výkonu trestu nejen k potrestání, ale i k vývoji osobnosti, jejich dovedností a návyků, aby se tak docílilo co nepříznivější následné resocializace. Jelikož na toto téma nebylo mnoho napsáno, věřím, že se tato práce stane zajímavá a poučná pro každého čtenáře, stejně jak bylo pro mě zajímavé a poučné získávání informací o dané problematice.

1. Kriminalita žen a její příčiny

V podvědomí společnosti dlouho převládal názor, že zločin je mužskou aktivitou. I když kriminalita žen existovala již v minulosti, nebyla vnímána jako sociální problém. Podíl trestné činnosti žen byl velmi malý a stejně jako závažnost trestního jednání. Důležitým zlomem v pojetí kriminality žen byl přelom 19. a 20. století, kdy již nebyla trestná činnost žen zanedbatelná. Stále ale převládal názor, že žena, jako osoba emocionálně citlivá, s vrozenou pasivitou a závislostí a se silným smyslem pro mateřství do vězení nepatří a proto byla její kriminalita chápána jako psychická porucha a mnoha případech byla taková žena označena za duševně nemocnou.

Od 60. let minulého století se přestává být kriminalita díky feministickému hnutí chápána jako výhradně mužský problém. Žena začíná mít větší odpovědnost za spáchané činy, i když je stále přihlíženo na její postavení v rodině a při výchově dětí, což se odráží v přístupu jak soudního řízení (mnoho žen ve vězení jsou matky nezletilých dětí, kterým musí být v průběhu výkonu trestu zajištěna náhradní péče, tato péče je nákladná, což hraje při rozhodování soudních autorit svoji roli), tak ve způsobu výkonu trestu odnětí svobody.¹

Nejčastějšími typy kriminality žen v České republice je kriminalita majetková, násilná a mravnostní. Majetková kriminalita zahrnuje v největším měřítku krádeže – zejména kapesní, krádeže v bytech nebo vloupání, méně časté jsou případy krádeže aut nebo jejich vybavení. Druhým nejfrekventovanějším druhem majetkové kriminality je podvod. Násilná kriminalita zahrnuje především loupeže, úmyslná ublížení na zdraví a vraždy (speciálně ženským trestným činem je vražda novorozeněte matkou).

Mravnostní kriminalita je tvořena znásilněním, pohlavním zneužíváním a kuplířstvím. Znásilnění nejsou tak častá, v daleko větší míře se vyskytuje pohlavní zneužívání – toto bývá označování buď jako pohlavní zneužívání „v závislosti“ nebo pohlavní zneužívání – „ostatní“. První typ bývá méně častý, druhý typ se týká zhruba dvaceti až třiceti žen ročně. Naopak na trestném činu kuplířství se ženy podílí až ze 40-ti procent ze všech pachatelů této trestné činnosti. Jejich počet sice klesá, jde ale o počet zjištěných případů, jak přesně vypadá realita, je bohužel těžké zjistit.

¹ Válková, J., Kriminologické teorie kriminalita žen, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1993, s. 22-26

Názorů na důvody ženské kriminality jsou různé, existuje mnoho teorií kriminality žen, které mají původ v biologických, psychologických a sociologických odlišnostech žen. Jejich hrubý výčet následuje v další kapitole.

1.1 Biologicky zaměřené teorie

Tyto teorie jsou založeny na rozdílech muže a ženy, na které je někdy až přehnaně poukazováno. Povaha žen je údajně stabilní a nepodléhá společenským změnám. Opomenut je kulturní a sociální vliv na formování ženské povahy. Ženy jsou podle této teorie na rozdíl od mužů biologicky nevyspělé a tudíž psychologicky méněcenné (pasivní, nedostatečně podnikavé, omezené svými mateřskými pudy, které je nutí ve větší míře dodržovat zákony).

1) Kriminálně antropologické koncepce

Představiteli této teorie byli C. Lombroso (zakladatel kriminálně antropologické školy) a E. Ferri. Teorie zastává názor, že pachatel je člověk fylogeneticky nižší, atavistický. Podle Lambrosa je žena nedostatečně vyvinutá a méně senzibilní – to znamená, že má ke kriminalitě větší sklony než muž, ale projevem této zločinnosti je jejich prostituce. Dále rozdělil ženy na pachatelky rozené a příležitostné. Rozená pachatelka nemá zcela vyvinutý mateřský pud a geneticky odpovídá spíše mužskému pohlaví, zatímco příležitostná pachatelka (což je častější typ kriminální ženy) se trestné činnosti dopouští spíše neúmyslně a náhodou pod vlivem různých okolností. Kriminalita žen může být také výsledkem špatné rodinné výchovy.²

2) Kriminologicko-genetické koncepce

Vznik teorie souvisí se vznikem genetiky. Zastánci této koncepce vyzdvihují vliv dědičnosti na chování jako hlavní příčinu kriminality. Různé pokusy měly podpořit jejich názor. Například výzkumy s dvojčaty, nebo výzkum prováděný J. Cowiem, V. Cowiem a E. Slatterem založený na tom, zda matka – pachatelka předává sklon ke kriminalitě, tedy genetickou informaci své dceři.

²Válková, J., Kriminologické teorie kriminalita žen, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1993, s. 28-32

Zjistili, že abnormalita matek je spíše než podnětem než genetickým předáváním informací. Ukázalo se, že je velice obtížné oddělit od sebe činitele dědičné od činitelů prostředí.²

3) *Konstituční teorie*

Zastánci této teorie navazují na myšlenky E. Kretschmera a tvrdí, že psychické vlastnosti člověka, zejména temperament a charakter, souvisí s jeho tělesnými vlastnostmi. Ani tato teorie nebyla výzkumy potvrzena, to ale neznamená, temperament nemá vliv na kriminalitu žen – není příčinou, pouze podnětem.²

4) Vliv fyziologických cyklů na kriminalitu žen

Je všeobecně známo, že fyziologické cykly, jako premenstrum, menstruace, těhotenství a klimakterium ovlivňují chování žen. Ovlivňují tedy i kriminální chování žen – nelze však mluvit o těchto fyziologických cyklech jako o příčinách, ale opět jako o podnětech.²

1.2 Psychologicky a psychoanalyticky orientované teorie

1) Některé psychologické přístupy

Tyto psychologické teorie se opírají o zvláštnosti psychiky pachatelů. Z psychologického hlediska neexistuje rozdíl mezi příčinami kriminality mužů a žen. Někteří autoři se ale domnívají, že ženy se dopouštějí trestných činů ze spíše emočních důvodů, zatímco u mužů jsou to důvody sobecké, jejich egoismus, chamtivost, panovačnost a surovost.³

J. Bourquin díky zkoumání mladistvých zjistil, že kriminalita mladistvých dívek byla důsledkem zanedbání a zavrhování ze strany vlastních rodin. Názorem, že jejich kriminální chování byla psychická reakce na nedostatečné citové zázemí a oporu, nevysvětlil zvláštnosti kriminálního chování u žen.³

Zastánci jiné teorie se zabývají hodnotovým systémem delikventních žen. Citový život žen je

³ Válková, J., Kriminologické teorie kriminalita žen, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1993, s. 32-35

hlubší a mateřské pudy dávají jejich hodnotovému systému jiný smysl. R. Cochrane prokázal, že hodnotové systémy pachatelů a pachatelek se významně liší od hodnotových systémů stejně starých jedinců, vedoucích beztravný život.³

Teorie D. Wiersma zastává názor, že kriminální činnost žen je nižší z toho důvodu, že jsou eticky vyspělejší než muži a mají vrozenou či vypěstovanou zodpovědnost ke společnosti, k lidem a k hodnotám.³

Naopak C. R. Cloninger tvrdí, že důvodem kriminality žen je jejich hysterie. Jeho výzkumy prokázaly, že výskyt hysterie byl u pachatelek o 20 % větší než u normální ženské populace.

Někteří autoři se domnívají, že příčinou ženské kriminality je melancholie – ta prý může vést k vraždám rodinných příslušníků. Jiní zase vidí faktor, který vede ke kriminálnímu jednání žen sexuální frustraci nebo neurózu žen.³

2) Psychoanalytické koncepce kriminality žen

Tyto koncepce považují zločin za projev vnitřních sil, za příznak potlačených přání a za životem získané špatné zkušenosti (zejména v dětství). Z. Freud zavedl pojem vrozené bisexuality, pomocí něhož objasnil odlišnosti muže a ženy. Podle něho je každý člověk obdařen ženskými i mužskými psychosexuálními atributy. Mezi ty ženské patří slabost, podřídivost a pasivita. Z tohoto názoru pak mnoho jiných autorů vyvodili, že žena je ve srovnání s mužem bytost nedokonalá.⁴

1.3 Sociologické a vícefaktorové teorie

1) Sociologické teorie

Jak se společenské vědy rozvíjely a stoupala důvěra v ně, klesala zároveň důvěra v biologické teorie kriminality žen. Nyní byla kriminalita chápána jako sociálně patologický jev. Sociální prostředí je významným činitelem, který má velký význam pro výskyt kriminality. Člověk se zde

⁴ Váľková, J., Kriminologické teorie kriminalita žen, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1993, s. 35

formuje, socializuje a připravuje na svou roli ve společnosti.

Stejně jako chlapci tak i děvčata jsou na své role připravovány jinak, s ohledem na svoje zvláštnosti. Rozdílná výchova má za následek, že i v dospělosti se muži a ženy chovají jiným způsobem. Postoje a žádoucí role mužů a žen se do společnosti vryly tak silně, že jsou přenášeny z generace na generaci.

Podle některých autorů zvláštní výchova děvčat podstatně omezuje ženskou kriminalitu, protože dívky jsou připravovány na svou úlohu matek a ne na seberealizaci ve společnosti. Jsou vedeny k tomu, aby své zájmy a cíle podřizovaly zájmům rodiny. Kriminologové zastávající sociologické teorie, považují takto zaměřenou výchovu za příčinu lepšího podřizování se, nejen rodině, ale i zájmům kolektivu a společenským normám. Následkem toho je kriminalita žen daleko nižší než kriminalita mužů. „Ženy tím, že jejich role jsou vázány na zajištění chodu rodiny a domácnosti, nemají ani dostatek příležitostí páchat trestnou činnost.“ (N. Walker). Podle N. Wolкера jsou pro ženy typické delikty, které odpovídají prostředí, ve kterém žijí. Nejvíce jsou stíhány pro špatné zacházení s dětmi, týrání svěřené osoby, krádeže a prostituci.⁵

O. Pollak vysvětluje nižší výskyt ženské kriminality tím, že je méně oznamována, málo odhalována anebo policie a soudy projevují vůči ženám větší shovívavost. Ženy jsou podle něj daleko rafinovanější než muži. Ony jsou vlastně iniciátory a ne pachatelé trestných činů, muži jsou ženami vmanipulováni do kriminálních aktivit.⁵

2) Vícefaktorové koncepce

Představiteli tohoto přístupu jsou manželé Glueckovi. Chápu kriminální činnost jako působení celé řady sociálních, ekonomických, výchovných, psychických a dalších faktorů. Co se týče delikventních žen, zaměřili se nejvíce na faktory sociokulturní – rodinné a jiné poměry žen, podmínky jejich vývoje v dětství, v období dospívání a v sexualitě. Výzkum prokázal, že kriminalitu žen způsobuje více takových faktorů, které jsou prioritní, které mají na kriminalitu žen největší vliv, to se bohužel zjistit nepodařilo.⁶

⁵Válková, J., Kriminologické teorie kriminalita žen, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1993, s. 35

⁶Válková, J., Kriminologické teorie kriminalita žen, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1993, s. 38

3) Strukturálně funkcionální teorie

Tato teorie vysvětluje kriminalitu žen současnou strukturou společnosti. Důraz je kladem na vztahy mezi společenskou pozicí ženy a jejím kriminálním chováním. Podle Sutherlandovy teorie diferenciální asociace je zločin „normálně naučené chování normálních lidských bytostí“. Společnost je dělena na základě zájmů jejích členů nebo podle jiných účelů. Různé skupiny se k trestné činnosti staví různým způsobem. Ženy se dopouštějí kriminálního jednání v menším měřítku proto, že méně často přijdou do kontaktu s kriminálními vzorci chování. Tento menší kontakt je důsledkem toho, že ženy podléhají přísnější sociální kontrole.⁶

4) Etiketizační teorie

Podle této teorie se ženy chovají stejně kriminálně jako muži, ale dělají to tajně, takže vlastně není rozdíl v ženské a mužské kriminalitě. Kriminalita žen se údajně toleruje, neoznamuje, dostatečně se nezjišťuje a nevyšetřuje, a proto statistické údaje nemohou vycházet z pravdivých údajů. Z toho lze usuzovat, že kriminalita žen není nijak odlišná od kriminality mužů, její odlišnost je pouze v nedostatečných zásazích trestněprávních orgánů.⁷

5) Feministická teorie

Feministická teorie umožňuje pohled na společnost jako na výraznou nadvládu mužů. Vysvětluje tím menší podíl žen na kriminálním chování. Muži vládou systému (tedy i kriminalitě), ženská role (i kriminalita) je spojována s přirozenou reprodukcí společnosti – s její prvořadou povinností. Kriminalita žen v dnešní ve většině vyspělých společnostech stoupá. Žena je dnes daleko nezávislejší, než tomu bylo dříve. Neplní pouze tradiční funkce (domácnost, rodina), má již své socio-ekonomické postavení a status. Mění se rovněž vzorce chování. Zúžily se společenské a kulturní rozdíly mezi muži a ženami a to již při výchově.⁷

⁷Válková, J., Kriminologické teorie kriminalita žen, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1993, s. 40-41

1.4 Dílčí závěr

Výše uvedené teorie se pokusily vysvětlit, proč se žena dopouští kriminálního jednání, jaké ji k tomu vedou pohnutky a zda jsou důvody ženské kriminality stejné jako důvody kriminality mužské.

Důležitým aspektem, proč vůbec někteří autoři začali přemýšlet o otázce ženské kriminality, je hlavně neustále se zvyšující počet trestných činů páchaných ženami, měnící se způsob jejich spáchání a druh trestního jednání. Teorie se většinou zaměřují na jednu část ženské individuality (ať už biologickou, psychologickou či sociologickou), kterou vyzdvihují jako důvod kriminálního jednání.

Žena, nejen jako pachatelka, byla v minulém století vystavena mnoha změnám ve svých právech, postavení a také smýšlení sama o sobě. Z mého pohledu nemůžeme nechat nepovšimnuty jednak biologické odlišnosti, protože, ať už jsou v dnešní době potírány a brány jako nedůležité a skoro až nežádoucí, určují ženám jejich specifické myšlení, chování a vztahy – tedy s tím úzce související psychologické a sociologické odlišnosti.

Důležité je proto brát v potaz všechny aspekty podobnosti a rozdíly mužů a žen, ženskou individualitu, abychom mohli dojít k objektivnímu názoru na důvody ženské kriminality.

2. České vězeňství

Instituce vězení ve společnosti vzniká jako ochrana před společensky nebezpečnými jedinci, kteří si zde odpykávají trest za společensky nežádoucí chování. Ve 34 věznicích v České republice bylo v loňském roce vězněno 24 000 vězňů. Počet odsouzených žen se zvyšuje rychleji než u mužů, ženy tvoří zhruba pět procent vězeňské populace.⁸

Systém českého vězeňství chápe odnětí svobody nejen jako trest. Důležitým momentem bylo pochopení toho, že se z vězněného jednou stane propuštěný, který většinou nemá jinou možnost, než se vrátit zpátky do kriminálního prostředí. Nemalou úlohu hraje nízké sociální uvědomění a nedostatečné vzdělání. Náplní práce sociálních pracovníků a pedagogů ve věznicích je pokusit se napravit chyby ve výchově vězněných osob, poskytnout jim možnost zdokonalovat se jak manuálně, tak intelektuálně. Různé zájmové kroužky, pracovní kurzy a vzdělávání vězňů, jako například maturitní vzdělání (při čemž někteří neumí číst a psát) dává těmto osobám větší šanci začlenit se do normální společnosti a tím se samozřejmě snižuje tendence návratu zpátky do vězeňského zařízení.

V přístupu k odsouzeným mužům a k odsouzeným ženám existují jisté rozdíly, které nemálo souvisí s mužskými a s ženskými rolemi ve společnosti. Odsouzení muži se většinou zdokonalují v manuálních činnostech, které jsou potřebné při vykonávání pracovní činnosti, aby získanými financemi mohli zaopatřit rodinu (práce se dřevem, výroba žaluzií apod...), zatímco ženy, opatrovnice rodiny a rodinného zázemí jsou zdokonalovány v domácích pracích (šití, vyšívání, uklízení, péče o dítě...).

2.1 Dnešní podoba Českého vězeňství

České vězeňství, jako jeden z mnoha států, procházelo za dobu svého působení a zejména za posledních 20 let mnoha změnami a výsledkem je moderní systém srovnatelný s ostatními Západoevropskými zeměmi. Je nutno dodat, že úroveň bezpečnosti je lepší než například ve Velké Británii, Francii nebo Finsku. Dlouhodobým a největším problémem stále zůstává

⁸ http://praha.idnes.cz/ve-velkych-prilepech-otevrel-treti-vyhradne-zenskou-veznici-v-zemi-1jp-/praha-zpravy.aspx?c=A120119_132735_praha-zpravy_js

nedostatek financí, kvůli němuž nejsme schopni zmodernizovat vězeňské budovy, zajistit účelné stavebně-technické prostředky a zvýšit ubytovací podmínky vězňů, což jsou jedny z hlavních nedostatků vyčítaných Evropskou unií.⁹

V České republice se zavádí nové koncepce vězeňského systému, který je běžný například v Anglii. Jedná se o výstavbu soukromých věznic – příkladem je věznice v Rapoticích u Brna, tímto způsobem chce Vězeňská služba nahradit neúčelné dotování peněz do modernizování starých vězeňských budov, které se jim zdá neekonomické.

Odbornost v samotných věznicích je na dobré úrovni – dnes již máme dostatek odborníků (vychovatelů, psychologů a speciálních pedagogů), programy zacházení jsou většinou velmi dobře propracovány. Také problém zaměstnanosti vězňů pomalu dostává lepší vyhlídky. Dávne jsou doby, kdy nechtěl nikdo vězně zaměstnávat. Zejména pro dnešní podnikatele je zaměstnávání vězňů, jako vcelku levné pracovní síly, lákavé. Stoprocentní zaměstnanosti určitě dosáhnout nelze, počty pracujících vězňů se ale neustále zvyšuje.

Vězeňská služba České republiky se snaží získávat zdroje nových koncepcí i v jiných zemích. Důkazem je například možnost využívání švédského modelu distančního vzdělávání vězňů. Projektem se zabývá Evropská asociace pracovníků zabývajících se výchovou a vzděláváním vězňů (EPEA). Partnerskými zeměmi jsou Francie, Irsko, Norsko, Švédsko, Bulharsko, Česká republika, Řecko a Velká Británie. Zástupci vězeňství z každé země sbírají informace z věznic z partnerských zemí a snaží se najít co nejlepší a neúčinnější systém vzdělávání vězňů.

Spolupráce s Probační a mediační službou je taktéž velkým přínosem pro české vězeňství, zejména pokud se jedná o výkon podmíněného propuštění s dohledem. Byl vytvořen systém, který umožňuje reálné vyhodnocení reálných rizik spojených s podmíněným propuštěním odsouzeného a jeho potřeb pro úspěšné znovu zařazení do společnosti a to s minimálními negativními dopady na veřejnost a s minimalizací recidivy odsouzeného.

2.2 Některé právní předpisy upravující práva odsouzených žen v ČR

V této kapitole budu citovat některé právní úpravy, které jsou uváděny v souvislosti s výkonem trestu nebo výkonem vazby odnětí svobody. Tyto úpravy jsou mimo jiné základem práce s odsouzenými ženami v České republice.

Všeobecná deklarace lidských práv, článek 2:

Každý má právo na práva a svobody vyhlášené touto deklarací, bez jakéhokoli ohledu na rasu, barvu pleti, jazyk, vyznání, politické nebo jiné názory, národnost nebo společenský původ, majetek, původ nebo jiné postavení.⁹

Mezinárodní úmluva o občanských a politických právech, článek 3:

Smluvní státy této úmluvy se zavazují, že zajistí rovná práva mužů a žen při výkonu veškerých hospodářských, sociálních a kulturních práv vyhlášených touto úmluvou.⁹

Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen, článek 2:

Smluvní státy odmítají diskriminaci žen ve všech jejích formách, souhlasí se zaváděním příslušných opatření a bezodkladným prováděním politiky vedoucí k odstranění diskriminace žen a za tímto účelem se zavazují:

- a) Začlenit zásady rovnosti mužů a žen do svých národních ústav a jiných právních předpisů, pokud tak již učiněno nebylo, a praktickou realizaci těchto zásad zabezpečit prostřednictvím zákonů a jiných vhodných prostředků;⁹
- b) Přijmout příslušná legislativní a jiná opatření (včetně sankcí tam, kde jsou nezbytné) zamezující jakoukoli diskriminaci žen;
- c) Zavést právní ochranu žen na stejném základě jako je tomu u muže a prostřednictvím kompetentních vnitrostátních tribunálů a jiných veřejných orgánů a institucí zajistit účinnou ochranu žen před jakýmkoli aktem diskriminace;⁹
- d) Zdržet se jakýchkoli aktů nebo praktik diskriminace vůči ženám a zajistit, aby veřejné orgány a instituce jednaly v souladu s těmito závazky;⁹
- e) Přijmout veškerá příslušná opatření k odstranění diskriminace žen ze strany jakékoli osoby, organizace nebo podniku;⁹

⁹ Vězeňská služba České republiky, Vězněné ženy ve světě, Příloha časopisu České vězeňství č. 2/2005, ISSN 1213-9297, s. 5-8

- f) Přijmout veškerá příslušná opatření, včetně legislativních, s cílem změnit nebo odstranit existující zákony, nařízení, zvyklosti a praktiky, které zakládají možnost diskriminace žen;⁹
- g) Zrušit veškerá vnitrostátní trestní ustanovení, která zakládají možnost diskriminace žen.⁹

Deklarace Spojených národů o odstranění násilí na ženách, článek 2:

Násilím proti ženám se rozumí, aniž by se na to omezovalo, následující: fyzické, sexuální a psychologické násilí, kterého se dopustí nebo je toleruje stát.⁹

Deklarace Spojených národů o odstranění násilí na ženách, čl. 4, písm. i:

...přijmout opatření, která zajistí, že úředníci orgánů činných v trestním řízení a veřejní úředníci odpovědní za prevenci, vyšetřování a trestání násilí na ženách budou vyškoleni způsobem, který jim umožní citlivý přístup k potřebám žen.⁹

Základní principy ochrany všech osob nacházejících se ve vazbě nebo trestu odnětí svobody, princip 5. 2.:

Opatření, používaná v souladu se zákonem a zamýšlená výhradně na ochranu práv a zvláštního postavení žen, zejména těhotných žen a kojících matek, dětí a mladistvých, starých, nemocných nebo postižených osob, nesmí mít diskriminační charakter.⁹

Standardní minimální pravidla pro zacházení s vězni

Pravidlo 8:

Různé kategorie vězňů se umísťují v samostatných věznicích nebo částech věznic, přičemž se bere v úvahu jejich pohlaví, věk, kriminální historie, právní důvody vazebního opatření a potřeby nutné k zacházení. Tudíž se muži a ženy umísťují pokud možno v samostatných věznicích: věznice určené pro muže i ženy vyčlení pro ženy samostatnou část objektu.⁹

Pravidlo 23:

1. Ženské věznice zřídí zvláštní ubytovací prostory pro nezbytnou předporodní a poporodní péči a zacházení. Je-li to pro děti výhodné, zajistí se porod ve veřejné nemocnici. Pokud se dítě narodí ve věznici, nezanese se tato skutečnost do jeho rodného listu.
2. Pokud mohou kojenci zůstat s matkami ve věznici, zajistí věznice kvalifikovaný personál, který se dětem věnuje, pokud nejsou v péči matek.⁹

Pravidlo 53:

1. Ve věznici pro muže i ženy je část vyhrazená ženám podřízena autoritě úředníka ženského pohlaví, který má v držení klíče od všech prostorů této vyhrazené části.
2. Žádný příslušník personálu nevstoupí do části věznice vyhrazené ženám bez doprovodu personálu ženského pohlaví.
3. Na vězněné ženy dohlíží pouze ženský personál. To ovšem nebrání mužskému personálu, zejména lékařům a učitelům, ve výkonu jejich odborných povinností v části věznice vyhrazené ženám.⁹

2.3 Vězněné ženy

Ženy tvoří v průměru 2,8 až 8 % celkové vězeňské populace v Evropě (v rozmezí od 2,9 % v Polsku do 7,8 % ve Španělsku). Vybavení věznic bývá zaměřeno na mužské vězně a zpravidla ignoruje specifické problémy žen, které tvoří malou, ale rostoucí skupinu mezi osobami drženými ve věznicích. Hlavními problémy jsou zdravotní péče, situace matek s dětmi, pracovní a společenské začlenění zpět do společnosti.¹⁰

Struktura vězeňské populace ukazuje, že se u vězněných žen často vyskytuje závislost na omamných látkách a že u vysokého počtu odsouzených žen došlo v minulosti k psychickému, fyzickému či sexuálnímu zneužití. Zvláštní pozornost by měla být věnována zdravotní péči o ženy a jejich hygienickým potřebám, přičemž zejména těhotné ženy vyžadují specializovanou péči, hlavně pokud jde o stravu, pohyb, oděvy, léčbu a zdravotní péči. Více než polovinu vězněných žen v Evropě tvoří matky s nejméně jedním dítětem, zejména ve Španělsku a Řecku představují tyto ženy vysoké procento. Děti, které zůstávají se svými uvězněnými matkami, vyžadují náležitou ochranu a péči a neměly by trpět žádnou formou diskriminace. Uvěznění žen

může mít zvláště závažný dopad v případě, že ženy byly v době před uvězněním samoživitelkami. Dalším problémem je zachování rodinných vazeb. Počet ženských věznic u nás je nízký, ženyývají někdy vězněny daleko od svých domovů a rodin, čímž jsou omezeny možnosti jejich návštěv. Ženy ve věznicích mohou také čelit diskriminaci v oblasti přístupu k práci, vzdělávání a vzdělávacím zařízením, která jsou často nedostačující, zaměřená na mužské vězně a která málokdy zohledňují potřeby trhu.

Vzhledem k tomu, že počet uvězněných žen v mnoha evropských státech roste, v některých případech dokonce rychleji než počet uvězněných mužů (například v Anglii a ve Walesu došlo v letech 1992– až 2002 k nárůstu mužské vězeňské populace o 50 %, zatímco u žen to bylo o 173 %), je nutné učinit opatření pro uspokojení potřeb uvězněných žen.

2.4 Vězeňské přístupy k odsouzeným ženám v různých částech světa

Evropa

Různé státy v Evropě mají rozdílné přístupy k sociální péči odsouzených žen. Po vstupu některých států do Evropské unie by se měly rozdíly eliminovat, zatím však uběhlo jen málo času na nějaké zásadní změny. Pro příklad uvádím některé země Evropy.

Rakousko

Rakouský vězeňský systém byl po r. 1990 stěžejním pilířem pro vytvoření moderního českého vězeňství a Vězeňské služby České republiky. Samozřejmě prošel od té doby různými změnami, z nichž některé by mohly být do budoucna opět příkladem, jak by mělo české vězenství nadále fungovat. Rakouský vězeňský systém je tedy v mnoha ohledech podobné tomu našemu. Ve větší míře se ale zabývá mimo jiné otázkami osudu propuštěných vězeňkyň. Jeden rok nebo i více před koncem trestu jsou odsouzené ženy umísťovány do tzv. přípravných táborů, které má naprosto civilní vzhled a zařízení. Ženy se zde starají jen sami o sebe, jen s malou pomocí vězeňského personálu. Tímto způsobem se přibližují životu, který je čeká po propuštění z věznice a návrat zpátky na svobodu je pro ně jednodušší. Tímto způsobem se rakouské vězeňství zaměřuje i na muže.

Polsko

V současné době zde existují tři věznice určené pro ženy – Lublinec, Grudziadz a Krzywaniec. Ženy pachatelky představují 9% z celkové trestné činnosti. Polské vězeňství se řídí třemi základními právními předpisy. Jsou to: Zákoník výkonu trestu (1997), Pravidla výkonu trestu odnětí svobody (1998) a Pravidla výkonu vazby (1998). Žádné právní úpravy týkající se pouze odsouzených žen zatím v Polsku neexistují. Výše uvedené dokumenty zahrnují v malé míře i předpisy upravující situaci odsouzených žen.

Ženy mají právo vykonávat svůj trest v polootevřených věznicích (s výjimkou zvláště nebezpečných odsouzených) a odděleně od mužů a v ženských věznicích. Věznice Grudziadz a Krzywaniec jsou zařízeny pro pobyt odsouzených matek, zpravidla je dítě s matkou do tří let věku. V Grudziazu navíc funguje gynekologická nemocnice pro odsouzené ženy.¹⁰

Maďarsko

V této zemi existuje jedna ženská věznice (Kalocsa), mimo to jsou ženy umístěny na speciálních odděleních v dalších dvou věznicích. Kromě toho, že existují bulharské právní předpisy, které nařizují oddělený pobyt mužů a žen ve věznicích, upravuje pobyt žen ve vězení ještě obecná vězeňská vyhláška o provádění výkonu trestu odnětí svobody a vazby – ženám jsou v ní udělena zvláštní práva. Tato práva se týkají výjimek pro těhotné ženy v oblasti nočních pracovních směn, kvalitních hygienických podmínek, většího prostoru, než mají muži a v některých případech i odkladu výkonu trestu u těhotných žen.⁹

Odsouzené matky si mohou ponechat dítě do věku jednoho roku. Tělesné a psychické mučení jsou v maďarských věznicích výjimkou, ale pořád se zde vyskytují. Nejhorší zacházení s odsouzenými ženami se děje v průběhu jejich vazby, které se často realizuje v policejní věznici. Proto zde maďarská vláda nařídila monitorování policejních cel.⁹

¹⁰ Vězeňská služba České republiky, Vězněné ženy ve světě, Příloha časopisu České vězeňství č. 2/2005, ISSN 1213-9297, s. 63-71

Rusko

V Rusku žije okolo 78,6 milionů žen, 60 tisíc žen se nachází v trestních koloniích a věznicích. I tady existují věznice, specializované na pobyt odsouzených žen – matek s dětmi. Děti ale žijí odděleně ve zvláštním oddělení jeslového typu. Jednou denně může jít matka na několikahodinovou procházku. Mnohé z odsouzených žen jsou vážně duševně nebo tělesně nemocné. Někdy se jedná o projevy infantililty, což jim pomáhá přežívat v podmínkách naprosté podřízenosti vůči vnitřním řádům a dozorcům – a to jsou charakteristické rysy ruských trestních zařízení.⁹

Albánie

V Albánii nejsou žádné ženské věznice, pouze oddělení ve dvou věznicích určená pro odsouzené ženy. Ženy bývají odsouzeny většinou za vraždu. I když existují právní předpisy upravující výkon trestu pro odsouzené ženy, nejsou v praxi využívány a práva žen nejsou respektována, někdy jsou ženy dokonce diskriminovány. Na rozdíl od odsouzených mužů nemají ženy možnost setkávat se svými partnery. Riziko otěhotnění je pro ruský vězeňský systém problém, protože věznice nejsou uzpůsobeny na pobyt a zdravotní péči těhotných žen, natož pak matek s dětmi. Celkově je zdravotní péče o odsouzené ženy zanedbávána. Ubohé hygienické podmínky, restriktivní podmínky (existují případy, kdy ženám není povoleno celý den vyjít z cely) a mučení – to jsou fakta, sice neoficiální, ale obecně v Albánii známá. (Podobné praktiky jsou užívány mimo jiné i v Bulharsku).⁹

Lotyšsko

Ženy v Lotyšských věznicích jsou podle zdejších platných právních předpisů umístovány odděleně od mužů. Toto se týká také vazby. Těhotné ženy mají nárok na vyšší dávky potravin a také na vyšší počet balíčku od příbuzných. V jediné ženské věznici je umístěn dětský domov, který je prezentován (po rozsáhlé rekonstrukci v r. 1999) jako jeden nejlepších v Evropě. Děti zde mohou setrvat do čtyř let věku. V prvním roce života jsou celodenně v kontaktu se svými matkami, poté se s nimi setkávají dvakrát denně na jednu a půl hodiny. Lotyšská Evropská

úmluva o odstranění mučení zlepšila situaci ve věznicích, na policejních celách neoficiálně stále dochází k sexuálnímu obtěžování zadržených cel.⁹

Amerika

Sociální práce s odsouzenými ženami v Americe – zejména ve Spojených státech amerických se v mnoha směrech neliší od té v České republice. Také tam se programy zacházení u žen specializují na ženské potřeby a utužují tradiční ženskou roli ve společnosti. 44% odsouzených žen nemá dokončené střední vzdělání, vzdělávání a zaměstnávání se tedy zaměřuje na zdokonalování jejich dovedností – patří sem šití, obsluha jídla, sekretářské práce, úklidové práce, duchovenská činnost a kosmetika. Některé ženy nejsou ale s tímto tradičním pojetím spokojeny a proto některé vězeňské instituce zavedly také netradiční programy zaměstnávání a vzdělávání – opravář auta, svařování, truhlářství, počítačové práce, elektrikář či klempíř.

Co se týče specializované péče pro ženy, dlouho nebyla brána v potaz zdravotní ženská specifika – žen bylo a stále je ve věznicích méně než mužů, státní peníze tedy tuto oblast často obcházely. Rozdílná péče o ženy byla v USA zavedena až v polovině 20. století. Výkon trestu přináší pro ženy celkově větší zátěž (stud před okolím, citový vztah k dětem, rodinné vazby) a způsobuje četné psychické a zdravotní problémy. Mezi specifika ženských zdravotních problémů patří zejména:

1. fyzické a psychické problémy spojené s konzumací drog
2. gynekologické problémy
3. chronické choroby – hepatitida, H.I.V.

Zcela specifickou záležitostí žen je pak mateřství, porod, menstruační a menopauzní syndromy. Častěji než fyzické problémy trápí ženy ve výkonu trestu problémy psychické, jako například sexuální trauma a deprese. Častěji také než muži se k tomuto přiznají a jsou velice náchylné k užívání léků.¹¹

¹¹Joycelyn M. Pollock, Counseling women in prison, Multicultural Aspects Of Counseling Series Sage Publications Inc (United States), 1998, SBN-13: 9780803973312

Asie

Různé asijské kultury se mají různé přístupy v systému vězeňství, obecně lze ale podotknout, že situace v trestních řízeních a vězeňství zvláště je neutěšená. Například v Afghánistánu bylo na tisíc civilistů uvězněno a téměř všichni byli mučeni nebo s nimi bylo špatně zacházeno. V severní Indii bylo zavražděno mnoho neozbrojených mužů, žen a dětí, kvůli tomu, že patřili k hindské menšině. Situace v Číně je obdobná – muslimové, tibetští nacionalisté a buddhisté jsou tvrdě postihováni. Časté jsou také případy „zmizení“. Lidé jsou často stíháni z politických důvodů, někdy pak bezdůvodně zabiti.

Postavení žen v Asii je na velice špatné úrovni a často je s nimi zacházeno hůř, než se zvířaty. Mnoho žen, které jsou obviněné z prostituce, je zde mučeno, znásilňováno a sexuálně zneužíváno příslušníky policie. Ta má také pravomoc uložit těmto podezřelým ženám okamžitou pokutu a na ně i jejich údajné klienty uvalit vazbu až v délce dvou let. Policie zadržuje a mučí ženy s cílem získat seznamy jejich klientů. Mnoho žen podezřelých z prostituce v důsledku tohoto mučení zemřelo. Pokud se žena dostane až do vězení, je její situace zřídka potěšující. Ženy bývají svlékány a znásilňovány různými předměty, nahé ženy jsou vhazovány do části vězení přeplněných mužskými vrahy, svlékány v mrazu a dále jsou na nich prováděny hrůzné praktiky, které se nehodí v této práci uvádět.⁹

V Asii se vyskytuje mnoho případů porušování lidských práv, ale objevuje se náznak pozitivního vývoje. V Jižní Korei, Indonésii a Východním Timoru bylo propuštěno přes stovky politických vězňů, 7000 vězňů ve Vietnamu bylo propuštěno na základě dvou amnestií. Čína podepsala Mezinárodní úmluvu o občanských a politických právech, v Taiwanu byl zrevidován trestní zákoník a Nepál zrušil trest smrti. Jsou to zatím jen nenápadné počátky dlouhodobého procesu, kde porušování lidských práv bude stíháno a lidé se budou moci chovat svobodně.⁹

2.5 Dílčí závěr

Ve srovnání s některými ostatními zeměmi, je vězeňství v České republice systémem, který důsledně dodržuje ženská práva a podporuje důstojné zacházení s vězněnými osobami i s jejich zvláštnostmi a specifiky, na což jsem poukázala srovnáním situace odsouzených žen v různých zemích. V některých případech zacházení s vězni až nelidské a v moderně smýšlejících zemích nepřístupné.

3. Sociální práce s odsouzenými ženami

3.1. Péče o odsouzené ženy

Zdravotnická péče ve věznicích

Obavy týkající se zdravotnické péče ve věznicích se vyskytují téměř ve všech studiích, které se zabývají životními podmínkami vězeňské populace. Podle mezinárodních a evropských standardů a úmluv by se všem vězňům mělo dostávat rovného přístupu ke zdravotnickým službám, které by měly dosahovat stejné kvality jako služby poskytované široké veřejnosti.

Přestože v některých ohledech trpí ženy a muži ve věznicích stejnými zdravotními problémy, v typu, rozsahu a složitosti těchto problémů mezi nimi existuje výrazný rozdíl. Ve vězeňských systémech vytvořených zejména pro muže není často problém ženských potřeb dostatečně zohledněn v organizaci věznic, jejich programech, předpisech a ani u jejich zaměstnanců. Ženy mají další a odlišné potřeby nejen s ohledem na hygienu, mateřskou péči a gynekologické zdraví, ale také na psychické zdraví, a to především z důvodu většího výskytu fyzického, citového nebo sexuálního zneužití v minulosti či nedávné době. Je proto důležité zajistit zdravotní programy a hygienické podmínky, které budou přizpůsobeny specifickým potřebám vězněných žen, a také příslušné vzdělávání vězeňského zdravotnického personálu. Dále pak je třeba provádět integrovaný přístup k závislosti či jiným zdravotním problémům.

A. Drogová závislost

Vězeňskou populaci je možné považovat za vysoce rizikovou skupinu v oblasti užívání drog. Ženy odsouzené ve spojitosti s trestnou činností související s drogami tvoří významný podíl ve skupině vězněných žen (nejčastěji za držení drog), z čehož vyplývá, že drogy představují významný a rostoucí problém v životě vězněných žen. Nedávná studie nicméně ukazuje, že jen několik evropských zemí vyvinulo programy pro léčbu drogové závislosti pro vězně.

B. Duševní zdraví

Vězeňská zařízení jsou většinou nejenom špatným řešením pro kontrolu jednotlivců s akutními či chronickými duševními nemocemi, ale navíc jednotlivce izolují a zbavují ho samostatnosti a tím mohou přispět k rozvoji duševních nemocí. I když má vězeňský personál za úkol udržovat pořádek a bezpečnost, přesto jsou věznice nepřátelským prostředím, které může ovlivnit osoby, jež byly dříve vystaveny násilí a zneužívání. V důsledku toho má přijetí integrované zdravotnické politiky, která by pokrývala jak duševní tak i fyzické problémy a zajištění psychické podpory duševně nemocným vězňům, veliký význam.¹²

C. Těhotenství

Výbor OSN pro lidská práva v obecných poznámkách k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech poukazuje na to, že: „těhotným ženám, které jsou zbaveny svobody, by se vždy mělo dostat lidského zacházení a respektu kvůli jejich přirozené důstojnosti, a to zejména během porodu a péče o novorozené děti; smluvní státy by měly informovat o tom, jaká existují zařízení, která by zajistila výše uvedené, a o lékařské a zdravotní péči poskytované takovýmto matkám a dětem“. Je nezbytné poskytovat těhotným ženám ve věznicích příslušnou prenatální a postnatální péči, ale vězeňský personál, který nemá k dispozici dostatečné prostředky a odpovídá za bezpečnost, nemusí považovat tento druh péče za prioritní. Pravidlo č. 23 Standardních minimálních pravidlech pro zacházení s vězni doporučuje, aby „v zařízeních pro ženy bylo zřízeno speciální oddělení pro poskytování veškeré prenatální a postnatální péče a léčby“. Tyto ženy mají také nároky v oblasti stravování, zvláštní zdravotní potřeby a specializované režimy pohybu, které nejsou dostatečně zajištěny ve vězeňském prostředí.¹²

¹²Vězeňská služba České republiky, Vězněné ženy ve světě, Příloha časopisu České vězeňství č. 2/2005, ISSN 1213-9297, s. 10-19

3.2. Matky ve vězení

Uvěznění matky může mít za následek úplný rozvrat rodinného života. Odloučení je škodlivé pro matky i děti, které se stávají nevinnými oběťmi rozhodnutí, která byla učiněna o jejich matkách. Průměrný věk většiny uvězněných žen v Evropě je mezi 20 a 40 lety, a v důsledku toho je pravděpodobné, že již jsou nebo se stanou matkami. Odsouzené ženy - matky mají několik možností, jak zabezpečit své dítě - buď jej umístí do některého z dětských domovů, kojeneckých ústavů či diagnostických ústavů, dále může dát dítě k adopci či do pěstounské péče a nebo nechá dítě v péči rodinných příslušníků. Tyto možnosti samozřejmě nikdy nenahradí péči matky a ne vždy má odsouzená možnost nechat své dítě v péči některého ze svých příbuzných. Proto bylo v české republice založeno specializované oddělení pro odsouzené matky s dětmi ve věznici Světlá nad Sázavou. Skutečnost, že děti mohou trávit první roky svého života s matkou ve vězení není přitom novodobým výdobytkem. První zmínky o soužití odsouzených matek spolu s dětmi ve věznici (tehdy v trestnici) sahají až do roku 1930 - specializovaná oddělení nesla jméno *justiční ústavy vězeňské a polepšovací* a byly zde vězněné odsouzené těhotné ženy a pro ženy s narozenými dětmi.

Základní aktivitou odsouzené ženy mající u sebe své dítě, je péče a výchova dítěte. Avšak ženy si mohou ve věznici vybrat z nabídek vzdělávacích aktivit, které jim umožní si například dokončit a doplnit vzdělávání formou odborných a rekvalifikačních kurzů. Dále však také mohou vybírat se zájmové a relaxační činnosti, orientované především na péči o dítě. V neposlední řadě jsou to terapeutické aktivity, zaměřené na mezilidské vztahy, vytváření společensky přijatelného chování, vnímání druhých, sebeovládání, posilování morálně volní složky osobnosti. Rodinná terapie je zaměřená na vytváření a pěstování pozitivních vztahů v rodině.

A. Matky

Ženy ve vazbě uvádějí obavu o děti jako jeden z nejdůležitějších faktorů způsobujících depresi a úzkost, vedoucí až k sebepoškozování. Studie provedená pro Evropskou komisi potvrzuje, že „ztráty a narušení z důvodu odloučení od dětí byly velmi zdůrazňovány jako hlavní zdroj bolesti žen ve věznicích ve všech zprávách daných zemí“. Vězněné osoby, které selhaly jako občané, mohou být úspěšné jako rodiče a nadto jim rodičovský úspěch může pomoci k tomu,

aby se staly lepšími občany. Studie prokázaly, že dobré rodinné vazby jsou důležité v době propuštění, protože stabilní rodinné zázemí významným způsobem odrazuje od recidivy. Speciální oddělení pro matky s dětmi (Věznice Světlá nad Sázavou) jsou využívány proto, aby se zabránilo odloučení dítěte od matky, aby se posilovalo a rozvíjelo pouto mezi matkou a dítětem, dále kvůli rozvíjení samostatnosti a odpovědnosti odsouzených žen jejich komplexní péče o rozvoj dítěte. U odsouzených žen to je rozvoj pocitu zodpovědnosti, stimulace těch postojů a dovedností, jež jim pomohou navrátit se do společnosti, vedení odsouzené ke komplexní péči o duševní a psychický rozvoj dítěte, získávání nových teoretických a praktických vědomostí a zkušeností v péči o dítě.

Každá matka má dítě u sebe na samostatné ložnici, v níž je pro dítě postel s matrací, přebalovací stůl, skříň na dětské prádlo a na kosmetiku, ohrádka, umyvadlo. Matka o dítě pečuje samostatně.¹³

B. Děti

Několik studií poukázalo na obtížnost při zobecňování toho, jaký dopad má odloučení od rodičů v důsledku uvěznění na děti. To, jak bude dítě ovlivněno uvězněním rodiče, závisí na mnoha proměnných faktorech: na věku, ve kterém dochází k odloučení dítěte a rodiče, na délce odloučení, na tom, zda dítě zná nového opatrovníka, na míře opovržení, kterou okolí dítěte přisuzuje uvěznění. Ponechání dítěte u matky vyvolává komplikované otázky ohledně zařízení, v nichž by pro takovéto děti byl zajištěn řádný vývoj – fyzický, duševní a citový, včetně možnosti jejich styku s osobami zvenčí (zejména pak s jinými dětmi).

Rada Evropy ve své zprávě zveřejněné v roce 2000 doporučuje rozvíjet „v malém měřítku zajištěná oddělení a oddělení s nižším stupněm zabezpečení, ve kterých bude poskytována podpora sociálních služeb pro malý počet matek, které vyžadují takovýto druh uvěznění, a kde může být o děti pečováno v prostředí, které je vůči nim přátelské, a kde budou na prvním místě zájmy dítěte, ale přitom bude zajištěna bezpečnost veřejnosti“.¹⁴ Pokud to tedy umožňují podmínky ve věznici a také osobnostní předpoklady odsouzené ženy, může být povoleno, aby se

¹³ Řád specializovaného oddělení pro výkon trestu odsouzených matek nezletilých dětí zařazených k výkonu trestu do věznice s dohledem, dozorem a ostrahou

¹⁴ Usnesení Evropského parlamentu č. 2007/2116 o specifické situaci žen ve věznicích a dopadu uvěznění rodičů na společenský a rodinný život

ve výkonu trestu odnětí svobody mohla starat o své dítě (zpravidla do věku 2-3 let věku dítěte, v zájmu zachování sourozeneckých vazeb je možno pobyt prodloužit až do věku 5-ti let). K tomuto povolení je oprávněn ředitel věznice, který si vyžádá posouzení lékaře, klinického psychologa a orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Tento orgán zároveň pravidelně sleduje vývoj dítěte, o které žena ve věznici pečuje. I když existují zvláštní oddělení pro matky s dětmi, je jejich kapacita omezená. Tato oddělení jsou finančně náročná, a v důsledku toho je poptávka větší než nabídka. Cílem specializovaného oddělení je zabránit odloučení dítěte od matky a jeho umístění v jiném zařízení, posilování a rozvoj kladných citových vazeb mezi matkou a dítětem, uspokojování veškerých potřeb dětí při respektování daného stavu a stupně vývoje dítěte, optimalizace prostředí, jímž je dítě obklopeno a které na dítě působí.¹⁵

Prostředí ve věznici je upraveno tak, aby vycházelo z potřeb a požadavků dítěte, musí být dostatečně podnětné a motivující a to shodně u prostředí vnitřního a i vnějšího.

Práce s dětmi má charakter individuální a skupinový – je přizpůsobena věku dětí.

Obecně lze děti rozdělit do 2 skupin:

1 – 3 roky	batolecí
3 – 5 roků	předškolní

Potřeby můžeme rozdělit na:

biologické potřeby, kterými jsou základní hygienické návyky, výživa a stravování.

psychosociální potřeby, kterými jsou psychomotorický vývoj, vývoj jednání, myšlení, vnímání, vývoj řeči, rozumový a citový vývoj

Výsledkem práce s dětmi by mělo být osvojování pohybových činností, rozvíjení hrubé a jemné motoriky, rozvoj řeči, slovní zásoby a porozumění, prohlubování vztahu mezi matkou a dítětem, rozvoj sociálně-emočních projevů, zajištění základních biologických potřeb (výživa, hygiena), respektování individuálních zvláštností dětí, posilování dětí v uvědomování si vlastní osobnosti.

Specialisté využívají metod stimulace zdravého vývoje kojence, zajišťování dostatku zrakových, sluchových a hmatových podnětů, prostřednictvím přiměřených her a dalších činností

¹⁵ Zákon č. 169/1999 Sb. O výkonu trestu odnětí svobody

pohybových, hudebních a výtvarných rozvíjí sociální, řečové a senzomotorické schopnosti, zprostředkovávají dítěti styk s okolím – vycházky do obce, přírody, zabezpečují biosociální potřeby dítěte, zajišťují pravidelný režim dne (spánek, stravování, hygiena, prostor pro hru apod.).

Chod oddělení zajišťuje ze zaměstnanců vězeňské služby 24 hodin denně speciální pedagog, psycholog, sociální pracovník, vychovatel, dětská sestra, lékař - pediatr, učitelka pro předškolní věk.

C. Návštěvy dětí ve věznicích

Návštěvy jsou pro vězně významným prostředkem udržování důležitých rodinných vztahů a tato možnost by měla být poskytnuta co možná nejdříve po uvěznění. Studie provedená ve Francii zjistila, že pokud pachatel či pachatelka neměli s dítětem žádný kontakt v průběhu prvních šesti měsíců věznění, žádný další kontakt s dítětem už nenásledoval. Zachování rodinných vazeb hraje důležitou roli při prevenci recidivy a sociálním znovu začlenění vězňů. Nicméně několik faktorů, jako jsou přísné podmínky návštěv a prostředí nepřátelské vůči návštěvám, může způsobit narušení rodinných vztahů a kontaktu s dětmi. Úkolem je vytvořit prostředí, které sladí jak potřeby bezpečnosti, tak i dobrých rodinných kontaktů (pružné návštěvní podmínky, návštěvní místnosti umožňující částečnou svobodu pohybu a soukromí rodiny, prostředí přátelské vůči dětem atd.).

3.3 Dílčí závěr

Je patrné, že základy sociální práce s odsouzenými ženami jsou v České republice již dobře zakotveny v právních předpisech, nařízeních a vnitřních pravidlech pro výkon služby. Různý přístup k odsouzeným ženám a k odsouzeným mužům je dán hlavně ženskými specifiky – v popředí stojí těhotenství a mateřství. Programy zacházení, vzdělávání a zaměstnávání jsou prostředky, které mají vést k co nejlepší resocializaci vězněných žen ve společnosti.

Ve srovnání s některými ostatními zeměmi, je vězeňství v České republice systémem, který důsledně dodržuje ženská práva a podporuje důstojné zacházení s vězněnými osobami i s jejich

zvláštnostmi a specifiky, na což jsem poukázala srovnáním situace odsouzených žen v různých zemích. V některých případech zacházení s vězni až nelidské a v moderně smýšlejících zemích nepřístupné.

Vězeňská služba České republiky se snaží dosáhnout úrovně západoevropských zemí, v mnoha ohledech se jí to daří. Největším problémem a brzdícím prvkem je, stejně jako v dalších státních resortech, nedostatek finančních prostředků. Životní podmínky, ve kterých vězněné osoby žijí, jsou proto jedním s největším trnů v oku Evropské unie nebo Českého Helsinského výboru. Významný posun směrem vpřed je využití sociálních pracovníků, speciálních pedagogů a psychologů, kteří vytváří pro vězněné osoby programy zacházení a snaží se vytvořit co nejlepší podmínky pro návrat na svobodu a jejich následnou resocializaci.

4. Ženské věznice v České republice

Ženské věznice u nás jsou Světlá nad Sázavou, Opava a Praha Ruzyně - Řepy, Praha Ruzyně - Přílepy a věznice, které zajišťují pouze vazbu odsouzených žen. Věková hranice odsouzených žen se pohybuje mezi 30-ti až 40-ti lety, většina z nich má dokončené pouze základní vzdělání, popřípadě spadají do kategorie vyučen bez maturity. 52 % je odsouzena poprvé. Mezi nejčastější trestné činy spáchané ženami patří podvod, loupež, zanedbání povinné výživy a vražda. Snaha dosáhnout rovnosti příležitostí pro ženy má na poli zločinu paradoxní dopad. S nadsázkou řečeno se zde ženy dokázaly skutečně emancipovat. Počet žen odsouzených za různé trestné činy totiž každým rokem nepřetržitě strmě roste a při rozšiřování kapacity českých věznic bude zřejmě nutné tento trend zohlednit.

4.1 Věznice Světlá nad Sázavou

Původní areál Školského úřadu Teplice, který sloužil jako škola v přírodě, byl z důvodu nedostatečné ubytovací kapacity ve věznicích v roce 2000 převeden do správy Vězeňské služby České republiky, která tak získala rozsáhlý komplex budov. Několik budov prošlo v témže roce částečnou rekonstrukcí a pak už mohl být naplněn záměr Vězeňské služby – vybudovat moderní vězeňské zařízení pro odsouzené ženy. Nejprve zde vykonávaly výkon trestu ženy v kategorii s dozorem, postupně sem byly umísťovány ženy z kategorie ostraha. Díky celkové renovaci budov a přístavění půdních nástaveb se zvýšila celková kapacita na 400 míst. Věznice tímto získala i nové prostory pro zaměstnávání, vzdělávání a výchovnou práci s odsouzenými.¹⁶

Aktuálně je věznice Světlá nad Sázavou zařazena do kategorie věznic s ostrahou. Trest si zde odpykávají ženy odsouzené k výkonu trestu odnětí svobody v kategoriích ostraha, dozor a mladiství. Kromě toho má věznice ještě tato oddělení:

- výkon trestu matek nezletilých dětí ve věznici s dohledem, dozorem, ostrahou
- výkon trestu trvale pracovně nezařaditelných odsouzených žen ve věznici s dozorem a

¹⁶ <http://www.vscr.cz/veznice-svetla-nad-sazavou-93/>

ostrahou

- výkon trestu odsouzených mladistvých žen
- výkon trestu odsouzených žen s poruchou duševní a poruchou chování ve věznici s dozorem a ostrahou

Od roku 2007 zde funguje zvláštní oddělení pro výkon vazby. Věznice Světlá nad Sázavou jako jediná v České republice zajišťuje od roku 2002 výkon trestu matek s dětmi do tří let. Od poloviny roku byla profilace věznice rozšířena o výkon vazby žen těhotných a s novorozenci. V programech zacházení mají své místo zejména aktivity, kdy mohou ženy uplatnit své přirozené schopnosti a dovednosti. Patří sem pěvecký kroužek, aerobik, ruční práce nebo zahradnictví. Odsouzené ženy mají také možnost kontaktu s prostředím mimo věznici, zejména v podobě veřejných vystoupení mimo věznici či praktického uplatnění svých vlastních výrobků – oblečků a hraček pro děti z dětských domovů.

Mezi další oblíbené činnosti odsouzených žen patří různé sportovní aktivity či keramický a výtvarný kroužek a arteterapie (*léčebný postup, který se používá jako prostředek poznání a ovlivňování lidské psychiky*).

Speciálně výchovné aktivity psychologů směřují zejména na skupinové práce s osobami drogově závislými a na rozvoj psychosociálních dovedností – práce probíhá ve čtyřměsíčních kurzech. Připravují se také speciálně-výchovné aktivity zaměřené na osoby s nízkou rozumovou úrovní a sociálními schopnostmi. Práce s odsouzenými ženami je zaměřena na přípravu na občanský život po ukončení trestu (osvojení si sebeobslužných činností, doplnění sociálně-právních informací potřebných k fungování v reálném světě a rozvoj společenského rozhledu).¹⁶

Vzdělávání odsouzených žen zahrnuje všeobecně vzdělávací a praktické kurzy, na jejímž fungování se spolupodílejí místní školy a odborníci z praxe. Preferována je výuka anglického a německého jazyka nebo práce s počítačem. Zaměstnávání odsouzených žen je především situován na chod samotné věznice – práce v kuchyni, úklid, údržba, pomocný zdravotník. Zaměstnanost mimo věznici se odvíjí od množství zakázek soukromých firem.¹⁶

V roce 2010 byla zvýšena kapacita vězeňkyň na 660. Momentálně se ale počet zvýšil na cca 800 odsouzených, a to z celkového počtu zhruba tisíce žen, v této době v ČR vězněných. Počty vězňů bohužel narůstají, takže sociální, pedagogická a často i rodičovská péče zřejmě selhává.

4.2 Věznice Opava

Věznice a ústav pro výkon zabezpečovací detence se skládá ze dvou samostatných objektů - historie prvního objektu na Olomoucké ulici sahá až do roku 1888, kdy byl uveden do provozu, druhý objekt na Krnosvské ulici patřil v předminulém století armádě.

V minulých letech si v opavské věznici odpykávali trest odnětí svobody i mladiství odsouzení muži, toto oddělení bylo ale v r. 2009 zrušeno, kvůli plánovanému zřízení ústavu pro výkon zabezpečovací detence. Ve věznici jsou aktuálně oddělení pro odsouzené muže v kategorii s dozorem a ženy všech kategorií včetně doživotních trestů. Celková kapacita je ustanovena na 449 míst, z toho 287 pro odsouzené ženy a 162 pro odsouzené muže.¹⁷

V roce 1999 se zde zprovoznilo oddělení specializované na léčbu odsouzených žen závislých na drogách, alkoholu a patologickém hráčství, které čítá 26 míst. Toto oddělení bylo pak v roce 2004 rozšířeno o výkon protialkoholického ochranného léčení a léčení patologického hráčství pro odsouzené muže. Další specializací v Opavské věznici je také oddělení pro výkon trestu odsouzených žen s duševní poruchou a poruchou chování a dále tzv. bezdrogová zóna pro odsouzené muže.¹⁸

Věznice Opava je jedinou věznicí v ČR, kde vykonávají trest ženy odsouzené na doživotí. Aktuálně jsou zde umístěny dvě ženy. Jsou ubytovány společně s ženami v oddělení se zvýšenou ostrahou. Vzhledem k charakteru trestné činnosti a délce pobytu ve věznici byl u obou zpracován speciální program zacházení, který je zaměřen především do oblastí speciálních výchovných aktivit (skupinová a individuální terapie) a do oblastí zájmových aktivit (ruční práce, literární kroužek, keramický kroužek, sport). Kontakt s rodinou nebyl odsouzením narušen.

Programy zacházení

Programy zacházení pro odsouzené ženy všech kategorií jsou zpracovány tak, aby vyhovovaly a odpovídaly úrovni dosaženému vzdělání odsouzených, jejich sociálním schopnostem, pracovním návykům, dovednostem a životním zkušenostem. Zvolený program zacházení je pro odsouzené závazný, není však rigidní, a bývá zpravidla v průběhu výkonu trestu

¹⁷ <http://www.vscr.cz/veznice-opava-83/>

¹⁸ Vězeňská služba České republiky, České věznice, Praha, 2008

aktualizován. Důvodů k aktualizaci programu zacházení je celá řada (např. u dlouhodobých trestů se mění cíl programu zacházení v souvislosti s vývojem osobnosti odsouzené apod.). Pokud si odsouzená nezvolí některou z nabídnutých alternativ je zpracován tzv. minimální program zacházení.

Patří sem:

Terapeutické aktivity:

- skupinová a individuální psychoterapie,
- terapeutická komunita,
- arteterapie,
- biblioterapie,
- muzikoterapie,
- pracovní terapie,
- psychogymnastika,
- relaxační techniky,
- imaginace,
- meditace,
- jóga,
- poradenství (individuální, psychologické, psychiatrické, sociální),
- pastorační činnost.¹⁷

Zájmové aktivity:

- kroužek výtvarný,
- kroužek ručních prací,
- kroužek keramický,
- kroužek hudební,
- kroužek rukodělný,
- kroužek společenských her,
- kroužek zahradnický,

- kroužek šachový,
- kroužek akvaristický,
- individuální zájmová činnost.
- jóga¹⁷

Sportovní aktivity:

- stolní tenis,
- aerobik,
- posilování,
- vybíjená,
- odbíjená,
- minikopaná,
- nohejbal,
- kuželky.¹⁷

Zájmové aktivity jsou modifikovány podle zájmů a potřeb odsouzených žen. Odsouzené ženy jsou informovány o konkrétním čase zvolené aktivity v týdenních plánech programu zacházení, které zpracovávají speciální pedagogové jednotlivých oddílů ve spolupráci s ostatními pracovníky oddělení výkonu trestu. Účast odsouzených žen na aktivitách programu zacházení je přesně evidována

Vzdělávací aktivity:

V širším pojetí je vzděláváním veškerá činnost odsouzených, která racionálně naplňuje jejich denní program; jedná se o terapeutické a zájmové aktivity, rozhovory s pracovníky oddělení i s externisty, denní informace z psychoterapeutických komunit, naučné kvízy, soutěže apod. Ve spolupráci s firmou CEPAC byl realizován motivační rekvalifikační kurz pro vybrané odsouzené s návazností na jejich uplatnění na trhu práce po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

V užším pojetí je vzdělávání realizováno:

- přednáškami s protialkoholní a protitoxikomanickou tematikou,

- přednáškami se společenskou, historickou a kulturní tematikou,
- přednáškami se sociální a právní tematikou,
- přednáškami a besedami z oblasti duchovenského života,
- všeobecnou osvětou,
- besedami o filosofii,
- výukou cizích jazyků (angličtina, němčina, ruština),
- výukou psaní na stroji,
- rekvalifikačními kurzy.¹⁷

Péče věnovaná klientkám specializovaného oddělení je přínosem nejen terapeutickým ale i ekonomickým. Skutečnost, že nařízená ústavní ochranná léčba je absolvována ještě v průběhu výkonu trestu odnětí svobody, přináší významné úspory na léčebných nákladech, které by jinak vznikly při léčbě těchto osob v protialkoholních nebo protitoxikomanických odděleních civilních psychiatrických léčeben.

Zaměstnávání odsouzených

Průměrná zaměstnanost se pohybuje okolo 64 %. Zajímavá spolupráce vznikla s Ústavem sociální péče Marianum, kde odsouzené ženy pomáhají těžce mentálně postiženým osobám. V objektu na Olomoucké ulici pracují odsouzené ženy ve vězeňské prádelně, která zajišťuje praní prádla jak pro pět okolních věznic, tak pere prádlo i pro soukromý sektor.¹⁷

Výstupní oddělení

Kapacita výstupního oddělení je 12 odsouzených žen. Jsou zde umístovány odsouzené ženy, kterým byl uložen trest delší než 3 roky a odsouzené ženy, jímž je potřeba pomáhat při vytváření příznivých podmínek pro samostatný způsob života. Důraz je kladen na samostatné rozhodování odsouzených žen ve věcech, které se bezprostředně týkají jejich života po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a přijímání zodpovědnosti za své jednání a chování. Garantem správného fungování výstupního oddělení je speciální pedagog, který úzce spolupracuje s vychovatelem, psychologem a sociální pracovnící. Programy zacházení jsou koncipovány s ohledem na celou řadu faktorů – např. mentální úroveň odsouzených žen, zájem se něčemu

novému naučit, snahu přehodnotit dosavadní způsob života, osobní ambice apod. Na základě zkušeností a odborných debat o smyslu a poslání výstupního oddělení vznikl projekt pod názvem „Nácvik sociálních a administrativně technických dovedností ve výstupním oddělení“. Odsouzené mají také možnost navázat intenzivní spolupráci s Probační a mediační službou ČR, s úřady práce, s azylovými zařízeními, se sociálními koordinátory pro společensky nepřizpůsobivé občany apod. Součástí aktivit v rámci programu zacházení jsou také extramurální aktivity – tématické vycházky, návštěvy kulturních a společenských akcí. Důraz je kladen na tyto okruhy činnosti:

- sebereflexe.
- poznávání druhých.
- nácvik přijatelné komunikace se sociálním prostředím.
- nácvik schopnosti aktivního naslouchání.
- vyrovnání se s kritikou.
- zvládání konfliktních situací v mezilidských vztazích.
- projevy uznání a emoční podpora.
- nácvik administrativních dovedností.¹⁷

4.3 Věznice Praha Ruzyně - Řepy

Oddělení výkonu trestu pro odsouzené ženy je součástí Vazební věznice Praha – Ruzyně a je situováno do řepského kláštera - Domova sv. Karla Boromejského a spadá do kategorie věznice s dohledem a dozorem. Domov je majetkem Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského a již v roce 1865 byla budova Domova pronajata vládě, která zde zřídila ženskou trestnici a její správu včetně převýchovy trestanek svěřila Milosrdným sestrám.¹⁹

V roce 1996 došlo ve spolupráci Kongregace s Vězeňskou službou ke vzniku oddělení v Domově se záměrem napomáhat člověku potřebnému pomoci tj. poskytovat péči o nemocné a nabízet pracovní příležitosti pro odsouzené ženy. Domov tímto poskytuje dlouhodobě nemocným starým lidem komplexní ošetrovatelskou a sociální péči. Vězeňkyně po zvládnutí Sanitářského

¹⁹ www.vscr.cz/vazebni-veznice-praha-ruzyne-90/o-nas-1617/zakladni-informace-159/oddeleni-vykonu-trestu-pro-odsouzene-zeny-repy

kurzu u sv. Zdislavy z Lemberka mohou být zaměstnávány jako sanitářky. Tento kurz odsouzeným ženám umožňuje využití svých dovedností i po propuštění z výkonu trestu v jiných zdravotnických a sociálních zařízeních. Další pracovní příležitosti jsou v oblasti úklidu, zahradnictví, v prádelně a v kuchyni popřípadě na Generálním ředitelství VS ČR, Zotavovně VS ČR, na místním úřadě Praha 17 Řepy a také v Tělovýchovné jednotě Sokol Řepy, kde odsouzené provádí hlavně úklidové a administrativní práce.

Program zacházení sleduje potřeby individuální i skupinové a zahrnuje např. psychologickou skupinu, relaxační cvičení či diskusní klub. Program také čítá mnoho zájmových aktivit. Patří sem mimo jiné zeměpisný, zahrádkářský, sportovní, dramatický a výtvarný kroužek, dále vaření, pletení, háčkování, vyšívání, výuka cizích jazyků, sborový zpěv, hra na klavír apod. Věznice Řepy dále spolupracuje se Speciální mateřskou školou v Praze – Čimicích. Tato spolupráce se projevuje zejména výrobou různých dárků, hraček a ošacení a také v pořádání přestavení a hraní pohádek pro děti.

Oddělení výkonu trestu je dále zaměřeno na udržování pozitivních vazeb s dětmi, rodinami a přáteli. Využívána je zejména možnost volného pohybu mimo věznici v souvislosti s návštěvou a přerušování výkonu trestu.

4.4 Věznice Praha Ruzyně – Přílepy

Toto je další, v dnešní době nejnovější oddělení pro výkon trestu odsouzených žen, přiřazených pod působnost Vazební věznice Praha – Ruzyně a jsou zde umístěny odsouzené ženy v kategorii s dozorem a dohledem.

Normová ubytovací kapacita je stanovena na 151 míst. Ložnice odsouzených jsou soustředěny do dvou pater. V každém oddělení je vždy 11 ložnic s kapacitou od 3 do 8 míst. K dispozici odsouzeným jsou také 2 kulturní místnosti sloužící i ke sportovním aktivitám, 2 kuřárny, 1 jídelna a 2 kuchyňky na přípravu teplých nápojů.²⁰

Pracovní aktivity:

Odsouzené jsou pracovně zařazeny jen uvnitř oddělení a to ve skladech, v účtárně, v provozu stravování, na údržbě a na úklidu.

²⁰ www.vscr.cz/vazebni-veznice-praha-ruzyne-90/o-nas-1617/oddeleni-vykonu-trestu-pro-odsouzene-zeny-velke-prilepy

4.5. Dílčí závěr

Celkem čtyři ženské věznice v české republice se snaží o to, aby zde vykonávaly trest odnětí svobody ženy různých věkových kategorií, stavů, z různých sociálních podmínek, zdravotními i psychickými problémy, často závislé apod... Vzhledem zejména k finančním problémům, které trápí nejen České vězeňství, je situace napjatá. Vězňů a vězeňkyň stále přibývá a není bohužel dostatek financí na potřebné prostory, vybavení a odborný personál. V rámci možností lze ale konstatovat, že se přes jisté nedostatky v českých věznicích (nejen ženských) daří naplňovat koncept vězeňství, zachovávat určitou úroveň pobytu, poskytovat odsouzeným programy zacházení se spoustou zájmových aktivit a vzdělávacími programy, které jsou důležitou a nedílnou součástí výkonu trestu. Každá s výše uvedených věznic má svá specifika, zejména ve směřování vzdělávání a zaměstnávání, kterými se snaží zajistit hladký průběh výkonu trestu a připravit tak budoucí propuštěné na svobodě, který není lehký pro člověka s kvalitním rodinným a sociálním zázemím, natož pak pro ženu po pobytu ve vězení a často s neuspokojivými sociálními a ekonomickými podmínkami, které ji provázely celý její vývoj

5. Život ve věznici

První den ve věznici začíná nástupem do přijímací místnosti. Dozorkyně nově příchozí ženy kontroluje – vlasy, jestli v nich nemají srolované peníze, drogy nebo vši. Tato prověrka se opakuje pokaždé, pokud odsouzená žena opustí věznici z důvodu návštěvy či zaměstnání.

Následuje důkladná zdravotní prohlídka (kvůli nemocem, ale také kvůli monitorování modřin a podlitin, z důvodu případného šikanování). Dále se kontrolují všechny tělní otvory.²¹

Poté se odevzdají osobních věci a vymění osobní oblečení za erární (kalhotky, podprsenka, kalhoty, trička, košile, kabátky, vařák, šála, boty, pantofle, sukně, utěrka, ešus, chlebník, příbor s kelímkem pokud nemá žena vlastní, vyfasuje i základní hygienické potřeby. Pokud bude žena chodit do práce, vyfasuje dodatečně ještě montérky. Ubytovány bývají zpravidla po šesti na jednu celu. K dispozici mají kovové palandy, společnou toaletu, kovové umyvadlo, poličky, na kterých jsou nejčastěji vidět fotografie členů rodiny a dalším celním inventářem je tzv. „bunkr“ – kovová uzamykatelná skříňka, kam si odsouzené mohou ukládat své osobní věci. Výzdoba je povolena jen ve velmi malé míře – kvůli možnosti zamaskování různých předmětů, jejíž vlastnictví je ve vězení zakázané. Pravidelně se provádí neohlášené kontroly, takzvané generální prověrky. Ze skříně se vyndají veškeré věci a proběhne důkladná osobní prohlídka. Hledají se drogy, nebezpečné předměty, mobily... Nejčastěji ženy obchodují s oblečením, knihami či céděčky. Cigaret mají odsouzené povoleno neomezené množství. Na hotové peníze zde ale nenarazíte. Oběživem jsou cigarety a káva. Na pokojích se ovšem kouřit nesmí, na to jsou vymezené kuřárny.²²

První dva týdny stráví odsouzená na přijímacím oddělení, kde se seznámí se svými právy a povinnostmi a podrobí se vstupnímu pohovoru, podle kterého speciální pedagog, sociální pracovník, psycholog a vychovatelka vypracují program zacházení.

Odsouzená žena je téměř vždy ráda, když může pracovat – ať už ve věznici nebo mimo ni. Čas utíká rychleji a ještě si vydělá nějaké peníze (většinou okolo 4.000 Kč), které jsou ukládány na její konto. Za výborné chování mohou mít vězeňkyně některá privilegia – návštěva za ní může více než na stanovené 3 hodiny za měsíc, může opustit s návštěvou budovu a jít na procházku a

²¹ Vnitřní řád věznice pro odsouzené zařazené k výkonu trestu odnětí svobody do věznice Opava

nebo dostat povolení k odjezdu domů (třeba na vánoce), v rámci přerušení výkonu trestu, kterého se může ženě dostat až na dvacet dní v roce.

Den ve výkonu trestu začíná v šest hodin. Některé odsouzené ženy jsou už na cestě do práce, některé práci začínají, navštěvují terapii nebo jdou studovat – pokud vězeňkyně studuje, nenarůstá jí dluh za pobyt ve věznici.

Pokud nemá žena ve věznici jinou práci, může se procházet po dvoře, hrát sportovní hry. Ve 22:00 je večerka a nový den začíná ten samý koloběh.

Výkon trestu je nejen pro ženy, zejména pro prvotrestané, tzv. prvolepenky“, velká psychická zátěž. Čas od času potřebují konzultace s psychologem. Nejčastěji na začátku trestu, kdy se těžce vypořádávají se ztrátou svobody, rodiny. Další velkou psychickou zátěží je sžítí se s ostatními odsouzenými ženami. Pokud se žena dostane na chvíli domů k rodině, zjišťuje, že děti i manžel se od ní odcizili a to je také důvod, kdy hledá pomoc u psychologa. Udržení dobrých vztahů s rodinou je celkově problém. Na telefonáty má vězeňkyně nárok jen ve zvlášť závažných případech a věznice je často daleko od jejich domova, což někdy brání pravidelnějším návštěvám rodiny.

Vyrovnání se s výkonem trestu je, jak již jsem uvedla, pro ženu velkou zátěží. Některé se snaží přiblížit si domov velkým množstvím fotek své rodiny, jiné motlitbou (velká část vězňů – zvlášť za závažné trestné činy, je věřící), některé odreagovávají své problémy v posilovně.

5.1 „Druhý život“ ve věznici

Tzv. "druhý život" je jev vlastní všem vězeňským zařízením. V podmínkách českého vězeňství je navíc umocněn organizací ubytování ve velkých skupinách. Při tomto uspořádání lze jen stěží kontrolovat bujení nočního života vězňů, kdy se věznice po uzavření katrů (18:00 – 19:00) stává královstvím s vlastními pravidly a vlastním pojetím spravedlnosti.

Ačkoliv by odsouzené z bezpečnostních a sociálních důvodů neměly mluvit o tom, jaký trestný čin spáchaly, téměř vždy se nějakým způsobem pravda dostane na povrch. Nejmenší respekt a nejméně opovržení ostatních mají ve vězení ženy, které ublížily dětem. Za vraždu dítěte tu ostatní

²² http://bydleni.idnes.cz/na-navsteve-ve-veznici-podivejte-se-jak-se-bydli-za-mrizemi-pa6-dum_osobnosti.aspx?c=A071112_184705_dum_osobnosti_web

odsouzenou tiše šikanují, ale nikomu žádná, ani ta šikanovaná, nic neřekne.²³ Ani další vražedkyně nemají u ostatních žádnou autoritu. Tu mají naopak ty, které disponují ve věznici největším majetkem, či informacemi „z venku“. Mzdu za práci tu dostane sice každá pracující vězeňkyně, ale nikoliv na ruku, nýbrž na konto. Tam chodí i starobní, invalidní důchody, mateřská, ale i peníze, které pošlou příbuzní. Za ně si odsouzené nakupují v místní kantýně hlavně kafe a cigarety. Obojí funguje jako oběživo. Kdo má nejvíc, má ve skupině pochopitelně také největší vliv a může s ostatními manipulovat.

Sex ve vězení

Sexuální pud je stejná potřeba jako jídlo, pití a vyprazdňování. Nemůžeme ji potlačit a její odepření vede k agresivitě. Důsledkem frustrace v tomto směru jsou pak šarvátky slovní nebo fyzické, které mohou být namířeny i proti vlastní osobě. Stud před ostatními, nedostatečná hygiena nebo neutěšené prostředí, nejsou v případě dlouhodobého sexuálního půstu rozhodující. Ačkoliv je sexuální chování ve vězení (ač už mužském či ženském) opředeno různými mýty, ve většině případů platí, že čím déle je osoba odsouzená ve vězení, tím méně sexuálního apetitu má. Proto je masturbace pro většinu uvězněných dostatečným uspokojením a lesbické vztahy jsou ve věznicích pouze ojedinělé.

5.2 Resocializace odsouzených žen

Pro některé odsouzené ženy je návrat zpět na svobodu záležitostí sice nelehkou, ale zvládnutelnou, pokud mají dobré sociální zázemí, které je nebude nutit do opakované trestné činnosti. Mnohdy ale ženy pocházejí z neutěšeného sociálního a ekonomického prostředí, nemají vzdělání, práci ani pracovní návyky, bydlení a jsou odkázány jen samy na sebe. Vězeňský systém se tedy snaží o to, aby odsouzená měla po návratu alespoň nějakou perspektivu na normální život. Každé odsouzené je při nástupu do vězení nabídnut jeden z programů zacházení (dříve resocializační program). Tento je zaměřen na potřeby odsouzené tak, aby jí co nejvíce vyhovoval a aby odsouzená získala vědomosti a dovednosti, jejíž získání na svobodě ji byly buď ze

²³http://ona.idnes.cz/donaha-drep-oblect-v-base-ani-menstruace-neomlouva-fs2-/vztahy-sex.aspx?c=A071120_140513_ona_vztahy_jup

sociálních důvodů upřeny, nebo je sama odmítala.

Resocializace odsouzeného, tento dříve zákonný požadavek, je podmíněn následujícími faktory:

- prostředí ve věznici, tj. zde i dostatečný prostor zajišťující soukromí odsouzeného;
- kvalitní personál, který s odsouzenými pracuje;
- dostatečné finanční zázemí pro výkon zájmových aktivit;
- přístup samotného odsouzeného k jeho možné nápravě, resp. změna postojů a názorů na jeho postavení ve společnosti.

Zákon stanoví, že základem pro programy zacházení je zpracování komplexní zprávy o odsouzeném s ohledem na délku jeho trestu, charakterové vlastnosti a příčiny trestné činnosti. Odsouzenému má být posléze nabídnut výběr programů zacházení, z nichž si může zvolit ten, který mu nejlépe vyhovuje. Pokud si nevybere, je mu určen program základní.²⁴ Skutečnost je ale bohužel taková, že pracovníci, kteří se podílejí na výkonu programu zacházení s odsouzeným, jsou zcela přetížení a mají na starosti někdy až 10 krát více klientů, než mohou zvládnout. Nedostatek finančních prostředků navíc brání realizaci mnohdy zajímavých nápadů.

Nejdůležitějším faktorem při snaze o resocializaci odsouzených je vzdělávání a zaměstnávání vězeňkyň. Co se týče vzdělávání, jsou vzhledem nízkému dosaženému vzdělání uvězněných žen nejvíce aktuální výuční obory. Zajímavě vyřešila tento problém věznice Praha – Ruzyně – Řepy. Pomocnou ruku odsouzeným ženám, které se chtějí vrátit zpět do společnosti, podává kurz pro sanitářky v nedalekém Domově sv. Karla Boromejského.

Tento sanitářský kurz, kurz sv. Zdislavy z Lemberka, je schválen Ministerstvem zdravotnictví ČR a probíhá dvakrát ročně. Jeho cílem je zlepšit podmínky pro resocializaci odsouzených žen ve výkonu trestu a umožnit jim v době po propuštění najít novou práci, pro niž získají plnou kvalifikaci. Úspěšné absolventky získají po složení závěrečné zkoušky z teoretické i praktické části osvědčení, z něhož není patrné, že žena absolvovala kurz ve výkonu trestu. Kurz organizuje a realizuje Domov ve spolupráci s Vězeňskou službou, která se podílí na financování. K doplnění finančních zdrojů slouží sponzorské dary.

Domov zajišťuje pomůcky i odborné lektory. Dva lékaři a tři zdravotní sestry vyučují

²⁴ Zákon č. 169/1999 Sb. O výkonu trestu odnětí svobody

somatologii, chirurgii, interně, psychologii, první pomoci, ošetrovatelství a ergoterapii. Teoretická výuka probíhá v prostorách Věznice, kde je k těmto účelům vyhrazena učebna. Při praktické výuce na stanicích spolupracuje celý ošetrovatelský kolektiv. Kurz trvá v průměru čtyři měsíce.²⁵

Ženy jsou do kurzu vybírány za předpokladu

- dobré motivace k tomuto vzdělání i k práci u nemocných
- dovršení 18 let a dokončeného základního vzdělání
- kladných výsledků psychologických testů a doporučení Vězeňské služby
- pracovního hodnocení v Domově, kde už pracovaly na stanici jako pomocné síly

Po závěrečných zkouškách jsou absolventky zaměstnávány v lůžkové části Domova, kde pracují pod dohledem staničních sester (tzv. civilních mistrů) spolu s ostatním zdravotnickým personálem. Klientky Vězeňské služby v tomto Domově mají většinou krátké tresty, po zapracování brzy odcházejí a s novými začíná celý proces zase od začátku. U mnohých se také projevuje určitá absence pracovních návyků a někdy teprve pomalu získává smysl pro odpovědnost a spolehlivost. Z těchto důvodů zaměstnávání i vzdělávání klientek klade vysoké nároky na vedoucí pracovníky na stanicích. Proto by Domov velmi uvítal příspěvek na odměnu pro tyto civilní mistry, kteří se velkou měrou podílejí kromě své vlastní práce také na účinné resocializaci těchto žen.

Výkon trestu působí velmi emotivně na psychiku žen. Kurz jim pomáhá znovu nalézt důvěru v sebe samu i ve své okolí při péči o nemocné seniory. Také laskavý přístup a ochota pomoci ze strany celého personálu pomáhá měnit jejich smýšlení. Tím, že odsouzené ženy se někdy poprvé setkávají s nemocí, bezmocností stáří a také s umíráním, mají příležitost k přehodnocení svých dosavadních postojů a žebříčku hodnot. Jsou si toho vědomy a jsou za to velmi vděčné. Mnohé z nich (průměrně přes 60%) se znovu zařadí do pracovního procesu, některé následně pracují ve zdravotnictví nebo v sociálních službách.

²⁵www.domovrepy.cz/s03zeny/kurs.php

5.3 Odsouzená K. T.

Kazuistika

Mnohé odsouzené ženy mají problémy s alkoholem a drogami a musí být umístěny do speciálního oddělení, kde s nimi dále pracují odborníci. Jako příklad uvedu případ paní K. T., 32 let, odsouzenou za vraždu svého manžela v opilosti. K. T. byla kvůli své závislosti na alkoholu umístěna do Specializovaného oddělení pro výkon ochranných léčení ve Věznici Opava.

Vychovatel s ní provedl vstupní informativní pohovor. Odsouzená byla seznámena s chodem oddělení, poučena o svých právech a povinnostech, ubytována na celu, informována o negativních jevech na oddělení a navazuje první kontakty s ostatními odsouzenými ženami (posléze bylo zjištěno, že ihned vznikají první konflikty s ostatními odsouzenými).

Odsouzená se účastní první ranní komunity, sama se „oficiálně“ představuje ostatním odsouzeným a odborným zaměstnancům. Na dotaz personálu uvádí, že jí byla soudem uložena ústavní protialkoholní léčba a zmiňuje se o trestném činu, za který je ve VTOS. Z neformálních pohovorů z předešlého dne se od ostatních odsouzených dovídá, že na tomto oddělení probíhá léčba jak „toxikomanů“, tak i „alkoholiků“ – v této souvislosti pak pronáší větu, která zásadním způsobem ovlivňuje její „přijetí“ ostatními odsouzenými: „Nemám ráda feťáky, opovrhují jimi. Já nikdy nic nebrala a feťáci jsou spodina“. K. T. je zařazena do první fáze léčebného procesu.

Při druhém sezení odsouzená sedí „zařezaná“ na židli, s ostatními neudrhuje oční kontakt. V průběhu komunity neposkytuje ostatním zpětné vazby. Patrný vnitřní neklid, který přerůstá v pláč, když přijde řada na ní a má sdělit, jak prožila víkend. Není schopna hovořit, se slzami v očích sděluje, že ji mrzí, jakým způsobem byla přijata ostatními odsouzenými. Ti ji dle jejich slov nerozumí, nechápou. Ona se snaží všem ostatním pomoci, říká jim pouze svůj názor. Je nešťastná. Od kolektivu dostává zpětné vazby negativního charakteru – je patrné, že odsouzená prožila velmi „perný“ víkend, odsouzené ji udělily tvrdou lekci za její páteční slova. V kolektivu se rázem stále neoblíbenou, terčem verbálních projevů. K fyzickému napadení mezi odsouzenými zatím nedošlo.

Po ranní komunitě s odsouzenou hovoří vychovatel – terapeut. Jedná se o ventilační pohovor s cílem zklidnění psychického stavu odsouzené. S odsouzenou hovoří také sociální pracovník. Jedná se o informativní pohovor. Odsouzená uvádí, že má řadu problémů, které se na ni naválily

za dobu pobytu ve vazbě. Ze strany sociálního pracovníka jí byla nabídnuta pomoc. Z verbálního i neverbálního projevu odsouzené je patrné, že její důvěra ve vězeňský personál není příliš vysoká. Nicméně nabídku pomoci přijímá, jakmile bude chtít něco řešit, dostaví se. V této souvislosti byl s odsouzenou sepsán záznam při nástupu do výkonu trestu odnětí svobody týkající povinností odsouzené souvisejících se zajištěním výživného nezaopatřených dětí a provedením dalších srážek ze mzdy. Bylo zjištěno, že odsouzená je poživitelem částečného invalidního důchodu ve výši 5.137,-Kč, který jí je zasílán na účet vedený u banky. Obvyklou praxí bývá, že odsouzeným jsou finanční prostředky zasílány do věznice, která zpravuje jejich účet a nakládá s jejich finančními prostředky. Toto odsouzená odmítá, chce mít nad svými „penězi“ kontrolu a rozhodovat o jejich využití. Zároveň sociálnímu pracovníkovi předkládá výpisy z účtu, z kterých je patrné, že řádně plní svou vyživovací na své nezletilé děti. Z pohovoru bylo zjištěno, že konto si zřídila za svého pobytu ve vazbě, což je samozřejmě legální a možné.

S odsouzenou poprvé promlouvá i psycholog. Zpracovává „Psychologické posouzení odsouzené“, podle něhož se jedná o osobnost s histriónskými rysy (*touží být co nejvíce středem pozornosti, přičemž životní příběhy a osudy ostatních lidí ji příliš nezajímají, má navenek velmi výraznou, labilní emotivitu a afektivitu, snaží se o svůdný a přitažlivý zjev, chová se hystericky*), zvýšeně vztahovačnou, egocentrickou. Závislost prozatím moc neuznává, k činu je nekritická, stejně tak k dosavadnímu stylu života – klidně by zase žila se svým bývalým manželem. Intelktově spadá do průměru. Volní vlastnosti jsou spíše slabší. Málokdy něco dotáhla do konce. Celý život manipuluje s okolím svojí předstíranou slabostí. Vyžadovala spíše patologické emoční soužití.

Na dalším sezení (ranní komunitě) odsouzená sice zvládá své emoce, verbální projev je však nejistý. Z atmosféry na komunitě a zpětných vazeb je patrné, že odsouzená je vystavena silnému negativnímu tlaku ze strany ostatních odsouzených. Odsouzená se poprvé účastní aktivit oddělení dle týdenního plánu programu zacházení.

Po týdnu svého pobytu odsouzená zmapovala svoji situaci ve specializovaném oddělení. Odsouzená se cítí odstrčená, nepochopená. Snaží se „zapadnout“ do kolektivu, nicméně se jí to nedaří. Objevují se zpětné vazby ze strany ostatních odsouzených týkající se přílišné vztahovačnosti odsouzené, snahy „zapadnout“ a navázat komunikaci za každou cenu.

Další týden je na první pohled zřejmé, že nastala nějaká pozitivní změna. Odsouzená K. T. sedí uvolněně, objevuje se i úsměv na tváři. Ostatním odsouzeným poskytuje první zpětné vazby

(pozitivní, děkuje za společnost a příjemné popovídání). K její osobě se na komunitě neobjevuje žádná kritika, dostává se jí povzbuzení ze strany některých odsouzených, ocenění za snahu. Kolektiv odsouzených žen totiž zjistil skutečnost, že odsouzená K. T. je poživitelem invalidního důchodu, jehož výše není zanedbatelná. Zde její přijetí ovlivňuje tzv. „druhý život ve věznici“. Odsouzená má finanční prostředky, za které si může nakoupit ve vězeňské kantýně zboží. Tabák, cigarety a další sortiment je velmi cenným zbožím, za které si lze v kolektivu koupit téměř cokoliv. Toto se odsouzené dozvěděli přímo od K. T. Na základě tohoto zjištění se v kolektivu rýsuje skupina žen, které cítí šanci z důchodu odsouzené K. T. mít také profit – proto ta změna klimatu v rámci oddělení.

Odsouzená K. T. se dále snaží aktivně zapojovat do průběhu komunity. Poskytuje zpětné vazby (vesměs pozitivní), nadále dostává od kolektivu povzbuzení, ocenění za její snahu zapadnout mezi ostatní. Situace na oddělení se zklidnila, ostatní odsouzené poskytují K. T. spotřební zboží – cigarety a kávu. Odsouzená K. T. se nadále snaží aktivně zapojovat do průběhu komunity. Komunikuje s ostatními odsouzenými ženami. Poskytuje a přijímá zpětné vazby. Vyskytují se však první náznaky nespokojenosti odsouzených – mají za to, že odsouzená od nich pouze bere a bere (cigarety, kávu, sladkosti), ale nic nedává. Kolektiv od odsouzené očekává, jakmile bude odsouzená disponovat vlastními finančními prostředky, že urovná všechny své dluhy, které jí vznikly na oddělení. Nicméně nadále ji „poskytují“ zboží ve formě cigaret.

Odsouzená K. T. je zařazena do režimové i psychoterapeutické složky léčby (snaží se spolupracovat co nejlépe, zadané úkoly si plní zodpovědně. U ranních komunit spolupracuje iniciativně, s upřímným zájmem. V adaptaci v kolektivu odsouzených překonává značné problémy vycházející většinou z výraznější vztahovačnosti odsouzené. Ke své závislosti zatím značně nekritická.

Sociální pracovník provedl s odsouzenou ventilační pohovor. Odsouzená je nešťastná – je jí vytýkáno, že nedisponuje finančními prostředky, je odkázaná na cizí pomoc. Bylo zjištěno, že odsouzená byla fyzicky napadena jinou odsouzenou – dostala facku. Odsouzená byla také na konzultaci se speciálním pedagogem, který došel k závěru, že jde o osobnost s výrazně rozvinutými rysy hypochondrie a sebelítosti, paranoidními tendencemi v pojmání reality a minimální schopností objektivně hodnotit svou úlohu v životě.

K. T. má z předchozího života na svobodě četné dluhy, které se teď pokouší splácet. S pomocí sociálního pracovníka je seznámena s možnostmi řešení dluhů a poté rozesílá žádosti

všem svým věřitelům s prosbami o splacení svého dluhu pomocí splátkových kalendářů. Ve většině případů jí bylo vyhověno a tak se odsouzená po dlouhé době cítí uvolněně. Klidný pobyt jí kazí akorát spoluvězeňkyně, které jí vyčítají, že ve věznici žije „na dluh“, a že už jí nepůjčí ani známku na dopis.

Situace se poněkud vylepšuje díky tomu, že odsouzené po dobu 14-ti dnů nacvičovaly velikonoční představení. Odsouzená K. T. v tomto představení hrála jednu z hlavních rolí. Vystoupení mělo velký úspěch, výkon odsouzené K. T. byl ostatními odsouzenými hodnocen jako vynikající. Z chování odsouzené je patrné, že jí tato zpětná vazba od ostatních odsouzených žen velmi pomohla. Po dlouhé době se dočkala kladného „veřejného“ ocenění. Odsouzená se uvolnila, celý den rozdávala úsměv.

Na hodnotící komunitě odsouzená K. T. všem sděluje své pocity z předešlého týdne. Od kolektivu dostává velmi pozitivní zpětné vazby, oceněn byl její přístup k přípravě velikonočního programu, zejména pak herecký talent. Dozvídá se, že to bylo snad poprvé, kdy se úplně uvolnila a „bavila se“. Kolektiv zapomíná na předešlé nešváry ohledně zadlužení se.

Odsouzená předává sociálnímu pracovníkovi dva výrobky z keramiky jako poděkování za pomoc při řešení jejich problémů. Uvádí, že tento úkol dostala od kolektivu. Výrobky nyní zdobí kancelář sociálního pracovníka.

Odsouzená sociálnímu pracovníkovi sděluje, že situace na oddělení se zklidnila, občas se sice vyskytnou nějaké narážky na její chování, ona se je však snaží ignorovat, přehlížet. Našla si zde už svůj prostor, ve kterém se pohybuje.

Konec trestu výkonu trestu odnětí svobody odsouzené K. T. je 2. 2. 2017. Nevím, jak bude pokračovat vývoj její situace ve věznici, zatím jsem ukázala, jaké situace musí řešit nově příchozí odsouzená žena, co ji čeká ve vztahu se sociálním pracovníkem, speciálním pedagogem a také s ostatními vězeňkyněmi, jejichž působení má také veliký vliv na průběh a prožívání výkonu trestu.

5.4 Dílčí závěr

Každodenní rutina ve věznici je podle odsouzených zpočátku útrpná, člověk si musí zvyknout na spoustu situací a stavů, které s sebou nesou velkou psychickou zátěž. Po pár měsících se ale situace nechci říct zlepší, ale odsouzená si zvykne a situace je pro ni ještě příznivější, pokud

využívá vzdělávací programů, zájmových kroužků a nejlépe pokud má možnost být někde zaměstnána. Velkou část odsouzených drží nad věcí myšlenka na jejich rodinu a na to, že se jim trest vykonávaný ve věznici pomalu ale jistě krátí. Konkrétní příklad odsouzené K. T. má ukázat, jak vypadá v praxi pobyt odsouzené ženy – je to samozřejmě příklad subjektivní, jelikož každá odsouzená je ve výkonu trestu z jiných důvodů, jinak se projevuje, jiný je i způsob prožívání výkonu trestu.

6. Výzkumná část

6.1 Úvod

V praktické části své diplomové práce jsem jako metodu výzkumu zvolila metodu kvantitativního výzkumu (dotazník). Pomocí v dotazníku kladených otázek třiceti odsouzeným ženám se snažím zjistit, jaké ženy se dostávají do výkonu trestu, s čím se výkonu trestu potýkají a jaký mají postoj ke svému trestu. Na začátku výzkumu jsem vyslovila 5 hypotéz, které se budu snažit buď vyvrátit anebo potvrdit. Jako výběrovou věznicí, jsem si vybrala věznicí Opava, ve které jsou situovány ženy zařazené do výkonu trestu s dozorem a dohledem

6.2 Cíle výzkumu

Mým cílem je zjistit základní informace o odsouzených ženách – z jakých poměrů pocházejí, jak prožívají výkon trestu, zda využívají různých programů, které jim nabízí náš vězeňský systém, abych zjistila, jestli je působení na odsouzené ženy ve věznicích pozitivní (ve smyslu znovuzařazení odsouzených žen do života mimo věznicí) a jestli funguje koncepce Českého vězeňství i v praxi.

6.3 Hypotézy

H1 Většina respondentů mají ke kriminalitě sklony vzhledem k jejich sociálnímu zázemí a poměrům v rodině.

H2 Většina respondentů má obavy, že to, že jsou ve vězení, bude mít dopad na vztahy v jejich okolí.

H3 Většina respondentů chce po návratu z vězení vést plnohodnotný život a jsou ochotni pro to něco udělat.

H4 Většina respondentů pociťuje jako nejhorší na výkonu trestu odloučení od rodiny.

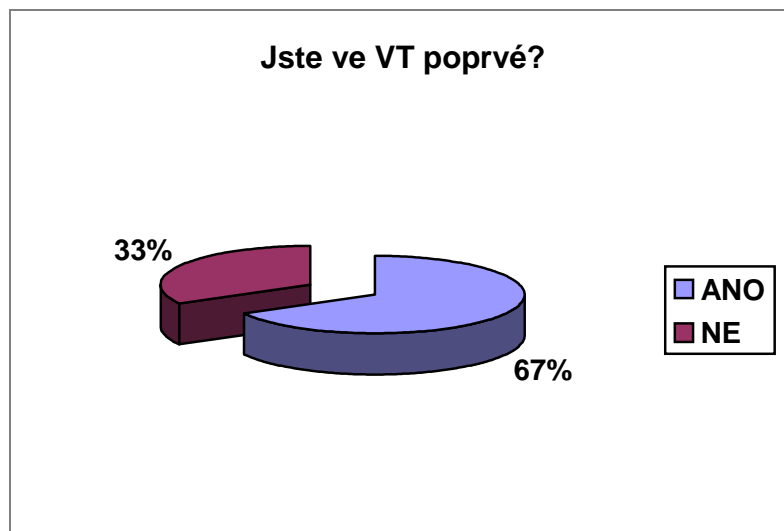
H5 Většina respondentů jsou spokojenější ve výkonu trestu.

6.4 Dotazníkové šetření – výsledky a analýza

Otázka č. 1: **JSTE VE VÝKONU TRESTU POPRVÉ?**

Tabulka č. 1 – Jste ve VT poprvé	Počet	%
ANO	10	33
NE	20	67

Graf č. 1

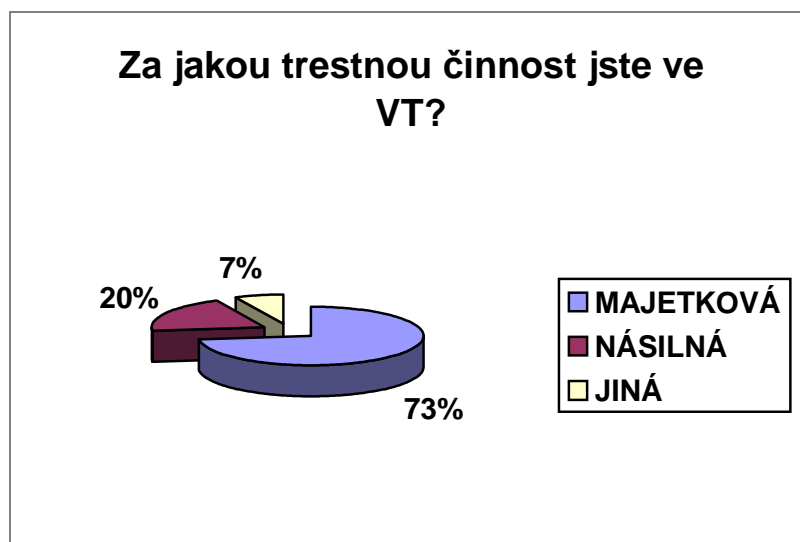

Převážná část dotázaných odpověděla, že jsou ve výkonu trestu poprvé. To nutně nemusí znamenat, že v minulosti nebyly účastnicemi trestního stíhání. Pro prvotrestané, pokud nejde o vážnější trestný čin, se soudy většinou uchylují k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, s ohledem i na tu skutečnost, že jako ženy bývají mnohdy jedinými opatrovníky svých dětí. Většinou teda platí, že ty ženy, co jsou ve výkonu trestu minimálně podruhé, buď spáchaly vážnější trestný čin, nebo se opakovaně dopouštěly trestního jednání.

Otázka č. 2: **ZA JAKOU TRESTNOU ČINOST JSTE BYLA ODSOUZENA K VT?**

Tabulka č.2 – Za jakou TČ jste odsouzena k VT	Počet	%
Majetková	22	73
Násilná	6	20
Jiná	2	7

Graf č. 2

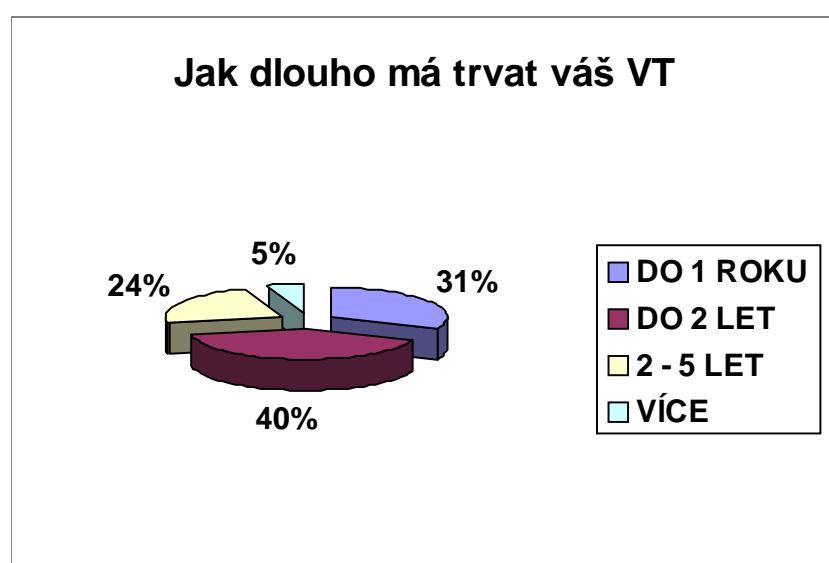

Kriminalita žen se mimo jiné od té mužské liší především menší frekvencí násilných trestných činů. Ženy vesměs páchají majetkovou trestnou činností (krádeže, podvody). Bohužel každým rokem stále stoupá i počet žen, které spáchají i násilnou trestnou činnost. Většinou jsou to násilné činy spojené s obohacením – loupeže, nezřídka se ale setkáváme s násilným chováním vůči dětem a partnerům. Co se týče vražd, odsouzené za tento trestný čin jsou u nás dvě ženy a odpykávají si svůj doživotní trest ve Věznici Opava. 7% dotázaných, uvedlo jako jako typ trestné činnosti „jiná“ – v jejich případě se jedná o TČ mravnostní.

Otázka č. 3: **JAK DLOUHO DOBU SI MÁTE ODPYKÁVAT VÝKON TRESTU?**

Tabulka č. 3 – Jak dlouho má trvat Váš VT	Počet	%
Do 1 roku	9	31
Do 2 let	12	40
2 – 5 let	7	24
Více	2	5

Graf č. 3

40 % dotázaných si odpyká svůj trest do dvou let, většina si ale požádá po uplynutí poloviny trestu o podmíněčné propuštění. Soud přihlédne nejen k TČ, za který byla dotyčná odsouzena, ale i na to, jak se odsouzená chovala ve výkonu trestu – zda využívala plně programu zacházení, jestli pracovala, či vzdělávala se apod... V současné době se připravuje projekt, kdy by do rozhodovacího procesu zapojila věznice spolu s probační a mediační službu. Soud by pak mohl rozhodovat podle informací o odsouzené a mimo jiné přihlédnout k situaci poškozených, jakož i k jejich názoru.

Otázka č. 4: **BYL NĚKDO Z VAŠÍ BLÍZKÉ RODINY JIŽ NĚKDY TRESTÁN?**

Tabulka č. 4 – Byl někdo z Vaší rodiny trestán?	Počet	%

Ano	14	47
Ne	16	53

Graf č. 4

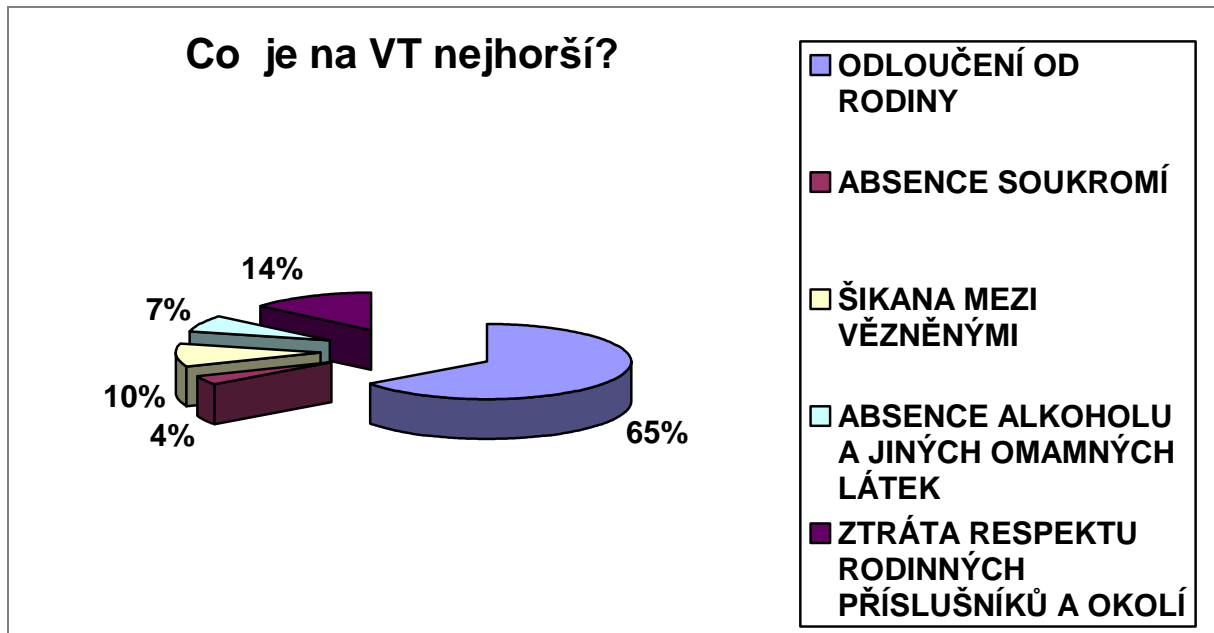

Většina dotázaných nemá nebo neměla nikoho z blízké rodiny ve výkonu trestu, což samozřejmě nevylučuje, že nepáchá trestnou činnost. Zbýlých 26% se ale s tímto problémem v rodině již setkala, což je podle mého názoru vysoký počet. Rodina je pro vývoj dítěte do plnohodnotného a pro společnost přínosného člověka to nejdůležitější. Člověk obecně přijímá model chování od rodičů a jen těžko se tohoto modelu zbavuje.

Otázka č.5: **CO JE PODLE VÁS NA VT NEJHORŠÍ?**

Tabulka č. 5 – Co je na VT nejhorší	POČET	%
Odloučení od rodiny	20	65
Absence soukromí	4	14
Šikana mezi vězňenými	3	10
Absence alkoholu a jiných omamných látek	2	7
Ztráta respektu rodinných příslušníků a okolí	1	4

Graf č. 5

I přesto, že odsouzené mají možnost vidět svou rodinu při pravidelných návštěvách ve věznici, je to samozřejmě velice málo a odsouzené tímto velice trpí. Ženy obecně jsou více citově a rodinně založené, proto hůře snášejí VT hlavně kvůli odcizení odloučení od rodiny. 14% dotázaných uvedlo, že jim nejvíce vadí absence soukromí, což je pochopitelné. Například jen pobyt v cele až s pěti dalšími odsouzenými a s jedním WC bez dveří je jedním z aspektů, kdy každá odsouzená své soukromí ztrácí. 14 – ti procentům dotázaných vadí šikana mezi vězňenými – vesměs to souvisí s tím, že ve věznici je zakázáno vlastnit jakoukoliv hotovost, tudíž se platí, čím se dá – jídlem a hlavně cigaretami. Získat tato „platidla“, je pro vězeňkyně velice důležité, vytvářejí si tak postavení mezi ostatními ženami a neváhají pro jejich získání použít fyzického či psychického násilí. Další podmínkou ve výkonu trestu je absolutní zákaz požívání jakýchkoliv alkoholických a jiných omamných látek, což pro mnohé veliký problém, zvláště když byly před umístěním do věznice zvyklé konzumovat alkohol či drogy ve velké míře. Jak jsem již výše uvedla v kapitole zabývající se různými věznicemi v ČR, existují oddělení, kde se tímto problémem přímo zabývají a výkon trestu může být pro některé zároveň odvykací kúrou. Pro další 4% je stresující, že to, že jsou ve výkonu trestu ovlivní jejich předchozí život – zejména proto, že jejich rodina, sousedé budou jimi pohrdat a možná s nimi i přerhají kontakty.

Otázka č. 6: **VUŽÍVÁ VAŠE RODINA PRAVIDELNĚ MOŽNOSTI NÁVŠTĚV A BALÍČKŮ?**

Tabulka č. 6 – Využívá Vaše rodina možnosti návštěv a balíčků?	Počet	%
Ano	23	78
Ne	7	22

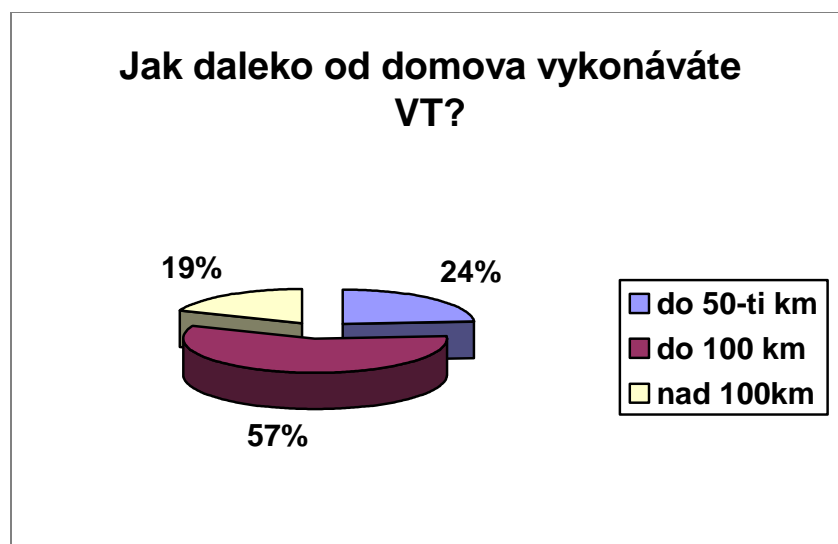
Jak jsem již uvedla výše, pro odsouzenou je odloučení od rodiny velice stresující a proto většinou rády uvítají možnost návštěv její rodiny. Ne vždy je však toto možné – buď z důvodu ekonomické situace rodiny, vzdálenosti věznice od domova, a nebo z důvodu špatného chování odsouzené. Z posledního důvodu může ze strany věznice dojít i k zákazu příjmu balíčku. Ten obsahuje zejména hygienické potřeby, oblečení a věci spojené s volnočasovou aktivitou.

Otázka č. 7: **JAK DALEKO OD DOMOVA SI ODPYKÁVÁTE VT?**

Tabulka č. 7 – Jak daleko od domova si odpykáváte VT?	Počet	%
Do 50-ti km	7	24
Do 100 km	17	57

Nad 100km	6	19

Graf č. 7

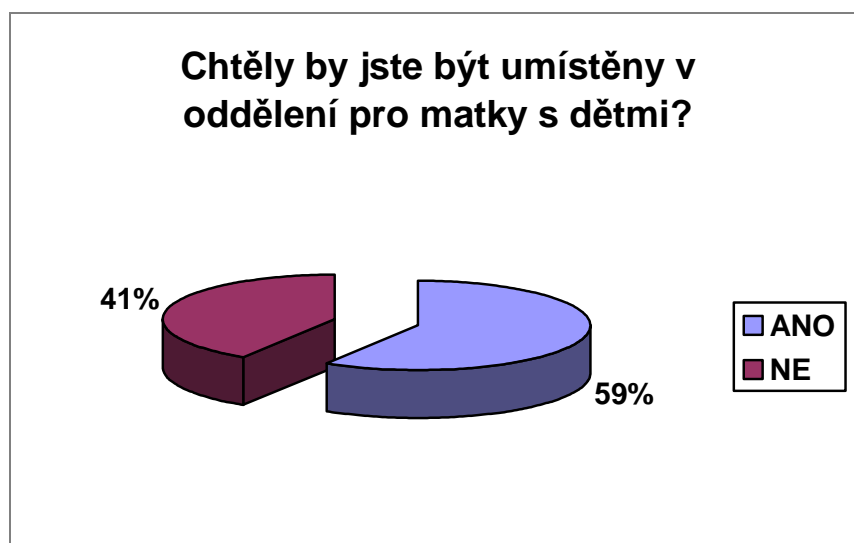

Většina dotázaných vykonává svůj trest do 100km od svého domova. Problém umístění uvězněných žen dál než je 100 km, je zejména u odsouzených v moravské části České republiky. Ženské věznice (až na věznici v Opavě) jsou situovány do Čech, bohužel se pak stává, že jsou odsouzené umístěny daleko od domova, což pak daleko více stěžuje možnosti návštěv rodinných příslušníků.

Otázka č. 8: **UVÍTALA BY JSTE, KDYBY JSTE BYLA ZAŘAZENA DO ODDĚLENÍ MATEK S DĚTMI?**

Tabulka č. 8 – Chtěla by jste být na odd. matek s dětmi?	Počet	%
Ano	18	59
Ne	12	41

Graf č. 8

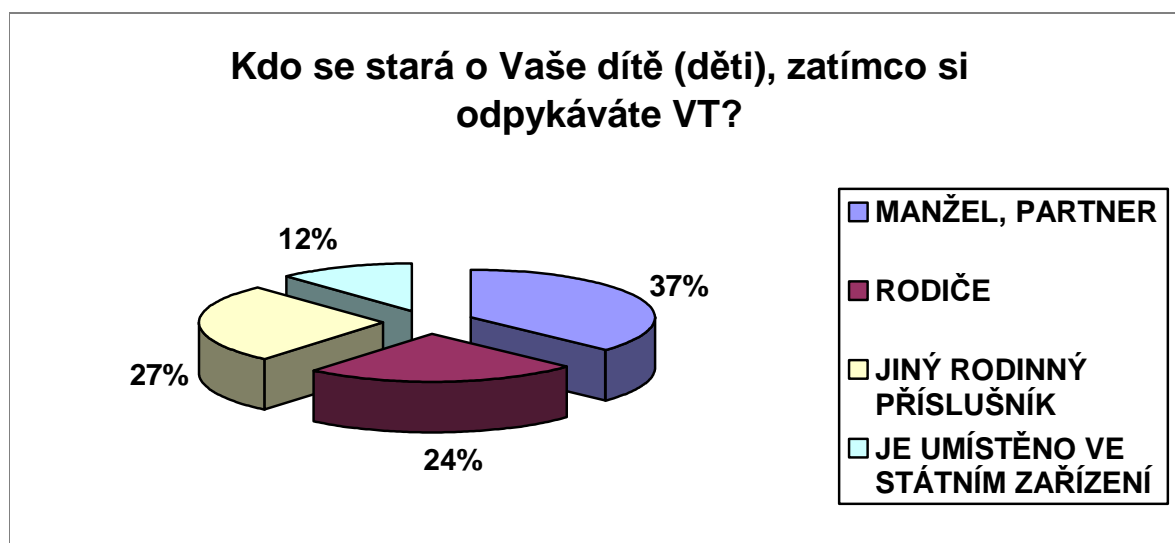

Ačkoliv jsem přepokládala, že naprostá většina odsouzených žen by možnost umístění v tomto specializovaném oddělení uvítala, nakonec by s tím souhlasilo jen 59%. Některé ženy mají tu možnost, že se o jejich dítě dobře a láskyplně postará jiný rodinný příslušník a nechtějí, aby jejich dítě bylo s nimi „uvězněné“ s ostatními vězeňkyněmi.

Otázka č. 9: **KDO SE STARÁ O VAŠE DÍTĚ (DĚTI), ZATÍMCO SI VY ODPYKÁVÁTE VT?**

Tabulka č. 9 – Kdo se stará o Vaše dítě, zatímco Vy jste ve VT	Počet	%
Manžel, partner	11	37
Rodiče	7	24
Jiný rodinný příslušník	8	27
Je umístěno ve státním zařízení	4	12

Graf č. 9

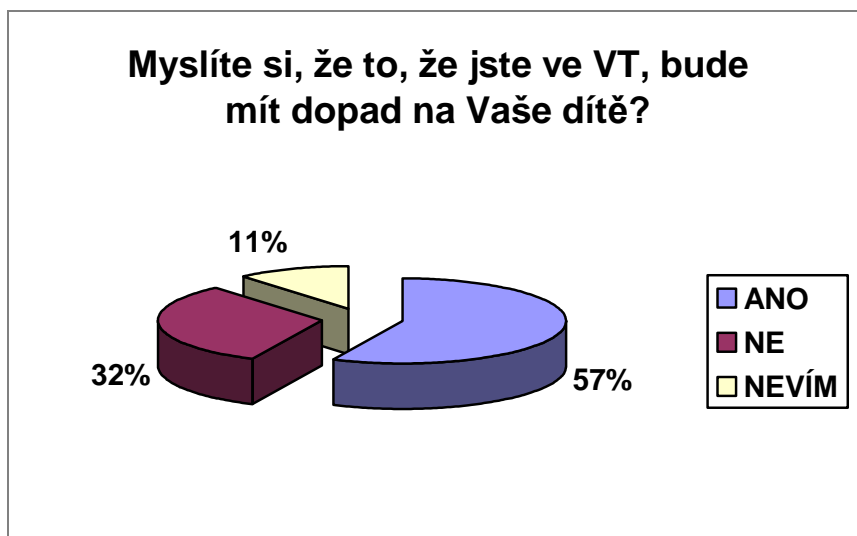

Pokud odsouzená žena – matka nemá možnost mít své dítě u sebe na specializovaném oddělení matek s dětmi (důvodů může být mnoho – například je dítě starší 5-ti let, oddělení matek s dětmi má kapacitu, která je samozřejmě omezená, bylo rozhodnuto, že pro dítě je lepší, když bude v péči někoho jiného, matka tuto možnost odmítá), stará se většinou o dítě někdo z rodinných příslušníků. Nejčastěji manžel, partner, rodiče, prarodiče nebo sourozenci odsouzené. Někdy je ale sociální zázamí natolik problematické, že je dítě umístěno do některého ze státních zařízení – například kojenecký ústav, výchovný ústav pro děti a mládež, dětský diagnostický ústav...).

Otázka č. 10: **MYSLÍTE SI, ŽE VAŠE ODSOUZENÍ BUDE MÍT SOCIÁLNÍ NEBO ZDRAVOTNÍ DOPAD NA VAŠE DÍTĚ (DĚTI)?**

Tabulka č. 10 – Myslíte si, že to, že jste ve VT, bude mít dopad na Vaše dítě?	Počet	%
Ano	17	57
Ne	10	32
Nevím	3	11

Graf č. 10

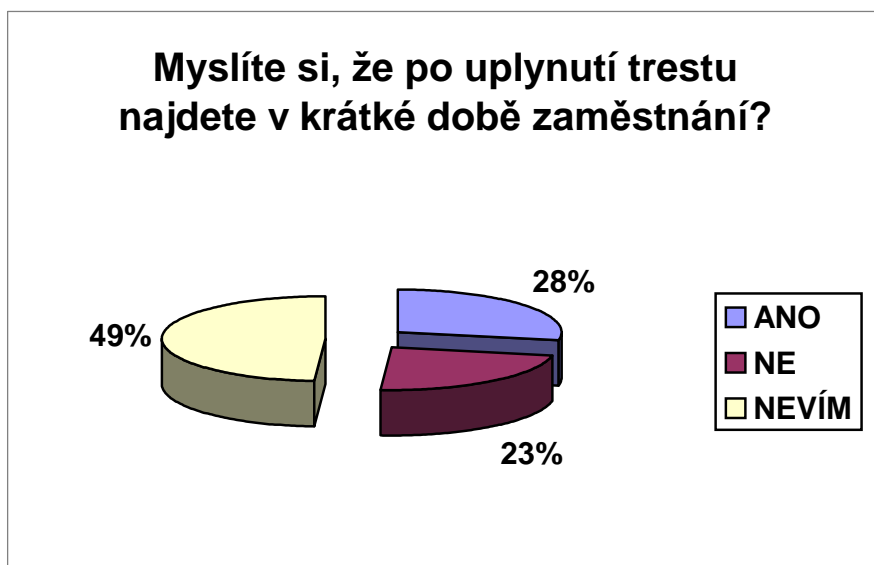

Obavu o to, jaký vliv bude mít uvěznění ženy na její dítě má většina dotázaných. Už jen to, že je dítě na nějakou dobu odloučeno od své matky, je psychicky náročné. Dítě také vnímá pohled okolí na danou situaci – na otázku „kde je tvá maminka“ je jistě obtížné bez nějakých emocí odpovědět, že ve vězení. Dítě se může díky této situaci stát i obětí šikany. Nezřídka pak psychické problémy vyústí v problémy zdravotní.

Otázka č. 11: **MYSLÍTE SI, ŽE PO UPLYNUTÍ TRESTU NAJDETE V KRÁTKÉ DOBĚ ZAMĚŠTNÁNÍ?**

Tabulka č. 11 – Najdete po uplynutí VT zaměstnání	Počet	%
Ano	8	28
Ne	7	23
Nevím	15	49

Graf č. 11

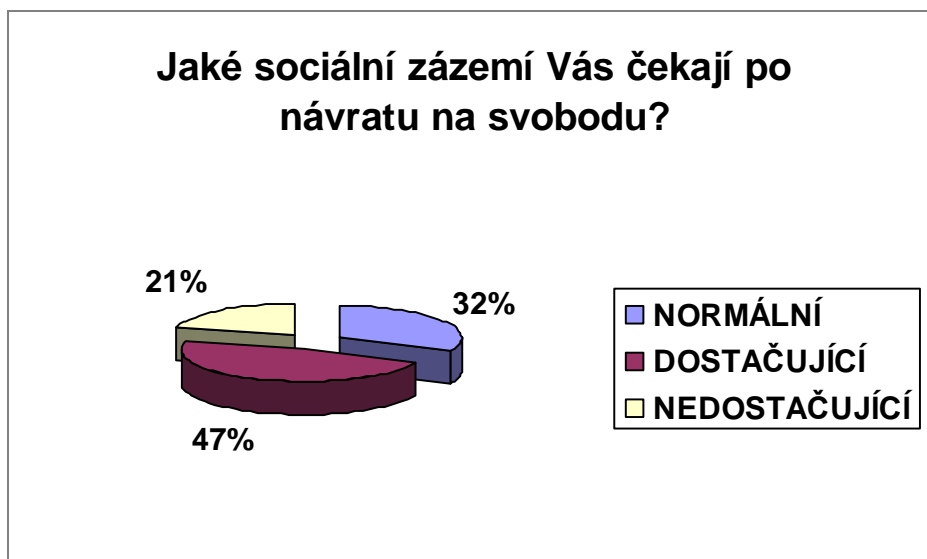

Najít zaměstnání, když nemáte čistý trestní rejstřík velice obtížné. Přitom zaměstnání je jeden z nejdůležitějších aspektů pro úspěšný návrat na svobodu. Dnešní vězeňství se čím dál více zaměřuje nejen na pouhý výkon trestu, ale i na podílení se ve znovu začlenění se odsouzených do normálního života. Do věznic se často dostávají ženy negramotné nebo s jen základním vzděláním. Věznice jim nabízí možnost vzdělávat se, čímž pak odsouzené zvyšují své šance na normální život na svobodě.

Otázka č. 12: **JAKÉ SOCIÁLNÍ ZÁZEMÍ VÁS ČEKÁ PO NÁVRATU NA SVOBODU?**

Tabulka č. 2 – Jaké sociální zázemí vás čeká na svobodě?	Počet	%
Normální	10	32
Dostačující	14	47
Nedostačující	6	21

Graf č. 12

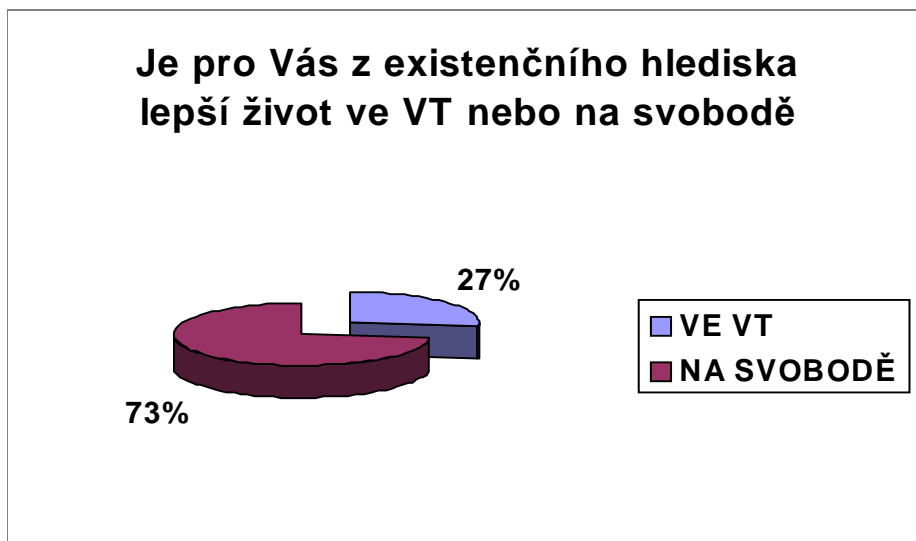

Sociální zázemí je dalším důležitým aspektem, který ovlivňuje resocializaci odsouzené. Pokud je sociální zázemí nedostatečné, dochází často k recidivám. Odsouzená potřebuje při návratu na svobodu pomoc a oporu. Rodina by měla být v tomto na prvním místě.

Otázka č. 13: **JE PRO VÁS Z HLEDISKA EXISTENČNÍHO VÝKON TRESTU LEPŠÍ VARIANTOU NEŽ ŽIVOT NA SVOBODĚ?**

Tabulka č. 13 – Je pro Vás z existenčních důvodů lepší být ve VT nebo na svobodě?	Počet	%
Na svobodě	22	73
Ve VT	8	27

Graf č. 13

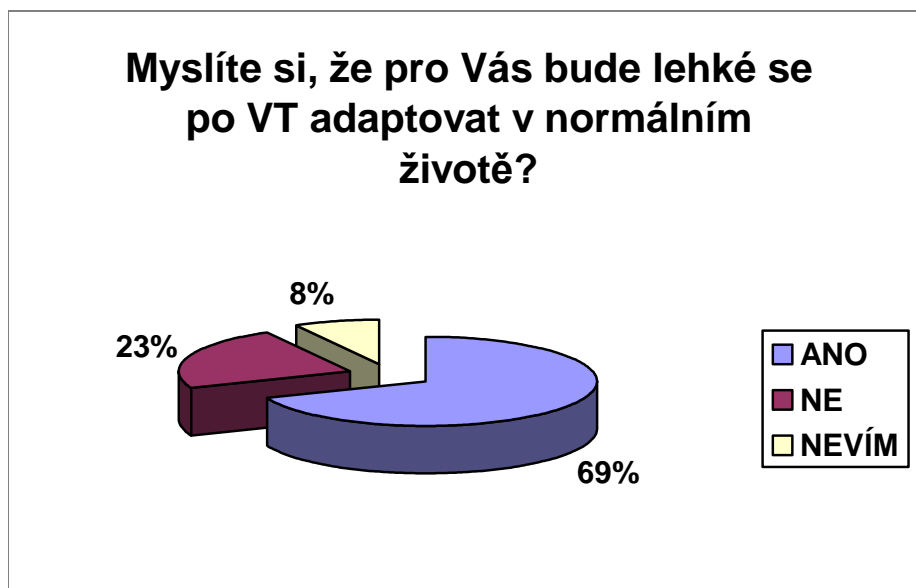

73% odsouzených uvádí, že na svobodě by se měla lépe. Ekonomické možnosti každé věznice jsou omezené a to má dopad i na vybavení věznic, které je většinou zastaralé. Omezené jsou rovněž i možnosti vězeňkyň ve vlastnictví osobních věcí, většinou mají u sebe jen to nejnnutnější. Pro celý 27% je ale z hlediska existenčního pobyt ve VT lepší než život na svobodě. Některé z nich mají slabé sociální a ekonomické zázemí a ve věznici se jim dostává takového „luxusu“, jako je oblečení, teplo a jídlo. Některé se pak netají tím, že by byly ochotny spáchat trestný čin jen proto, aby se nemusely potýkat se sháněním financí, jídla a bydlení na svobodě.

Otázka č. 14: **MYSLÍTE SI, ŽE PRO VÁS BUDE LEHKÉ SE PO VT ADAPTOVAT V NORMÁLNÍM ŽIVOTĚ?**

Tabulka č. 14 – Bude pro vás lehké se po VT adaptovat?	Počet	%
Ano	21	69
Ne	7	23
Nevím	2	8

Graf č. 14

To, že 69% věří, že se adaptovat dokáží samozřejmě neznamená, že tomu tak bude. V dnešní době je těžké sehnat zaměstnání a odsouzené se mohou i s těmi nejlepšími úmysly dostat do svízelné ekonomické situace a s tím úzce souvisí celková adaptace. Odsouzené mají možnost již ve výkonu trestu spolupracovat s probační a mediační službou a konzultovat s jejími pracovníky o svých možnostech a způsobech řešení jejich situace.

Otázka č. 15: **VYUŽÍVÁTE VE VT MOŽNOSTI VZDĚLÁVÁNÍ?**

Tabulka č. 15 – využíváte ve VT možnosti vzdělávání?	Počet	%
Ano	24	79
Ne	6	21

Graf č. 15

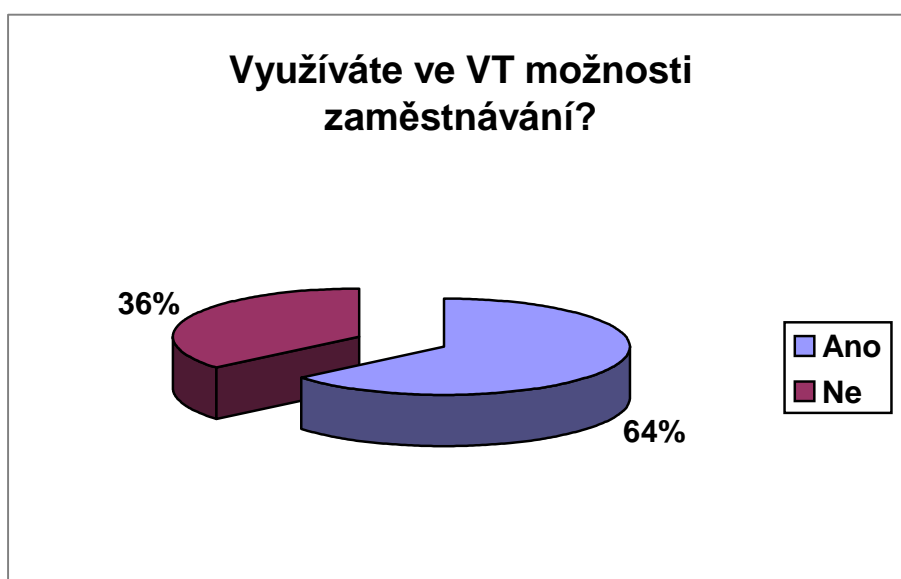

Vzdělávání má pro odsouzené opravdu smysl nejen proto, že účelně využijí čas strávený ve výkonu trestu, ale i v tom, že mají možnost zdokonalit si již dosažené vzdělání a tím zvýšit šance na získání zaměstnání po propuštění. Český vězeňský systém umožňuje odsouzeným dokončit si základní vzdělání, vyučit se v různých oborech a dodělat si maturitní vzdělání.

Otázka č. 16: **VYUŽÍVÁTE VE VT MOŽNOSTI ZAMĚSTNÁVÁNÍ?**

Tabulka č. 16 – Využíváte ve VT možnosti zaměstnávání?	Počet	%
Ano	19	64
Ne	10	36

Graf č. 16

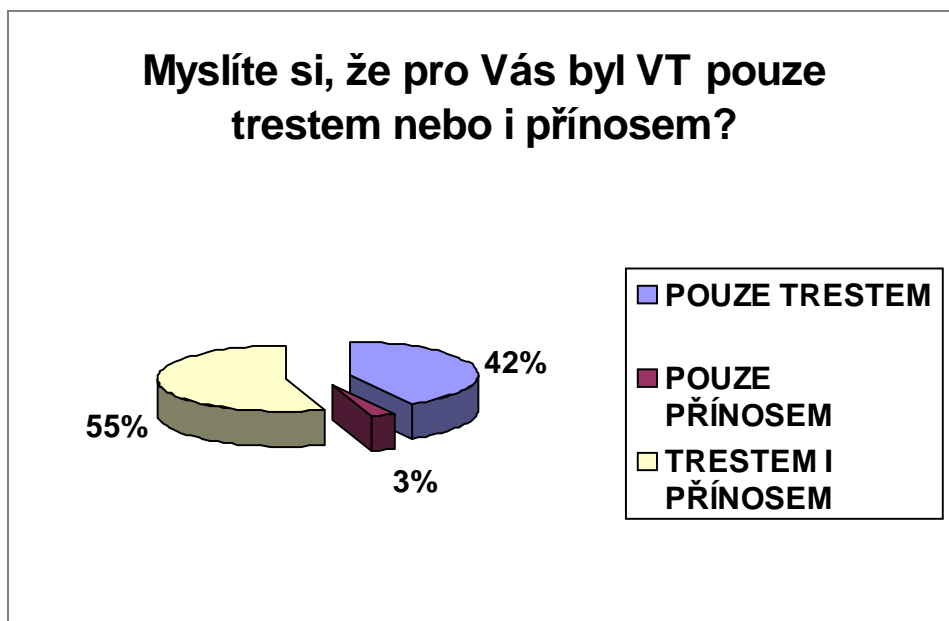

64% odsouzených tuto možnost využívá – zlepší si tím svoji ekonomickou situaci, část vydělaných peněz se použije na platbu za pobyt ve věznici, zbytek se jí ukládá na její osobní vězeňský účet (pokud nemá jiné platební závazky, které je nutno splácet). Většina je zaměstnána přímo v dané věznici, jako tzv. režistky. Zajišťují pořádek nebo pomáhají v kuchyni. Vězeňkyně mají také možnost pracovat mimo věznici. Toto je omezené, v jakém oddělení se nacházejí – možnost pracovat venku se nabízí pouze ženám ve výkonu trestu s dohledem. Dalším problémem je veřejná nechuť firem zaměstnávat kohokoliv, kdo je ve výkonu trestu i přes to že je to pro ně jinak finančně výhodné. Zbýlých 36% buď danou možnost využít nemůže (výkon trestu s dozorem a výš, absence zaměstnání) nebo nechtějí.

Otázka č. 17: **MYSLÍTE SI, ŽE PRO VÁS JE VT POUZE TRESTEM NEBO I PŘÍNOSEM?** (např. získání vzdělání, různých dovedností včetně hygienických návyků apod...)

Tabulka č. 17 – Byl pro Vás VT trestem nebo přínosem?	Počet	%
Pouze trestem	13	42
Pouze přínosem	1	3
Trestem i přínosem	16	55

Graf č. 17

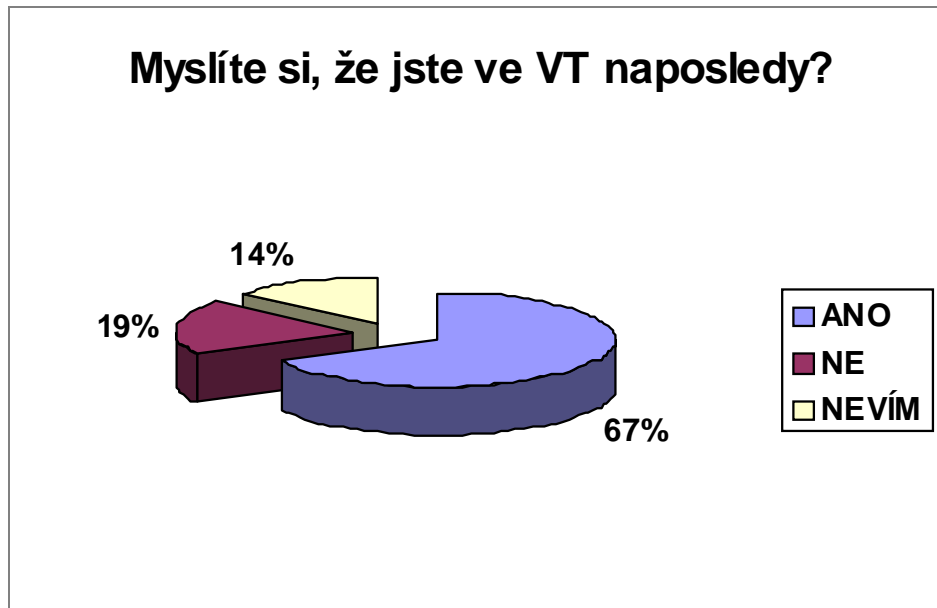

Pro 42% byl výkon trestu pouze trestem, což samozřejmě není „špatně“, výkon trestu odnětí svobody má být trest. Pokud se ale do výkonu trestu dostanou lidé, kteří sami předtím neměli možnosti, aby mohli být normálně sociálně začlenění, jejich šance na normální život se po výkonu trestu mohou zvýšit. Některé ženy neměly zakotveny ani základní hygienické návyky a byly ngramotné. A těchto a mnoha jiných případech podává pomocnou ruku náš vězeňský systém.

Otázka č. 18: **MYSLÍTE SI, ŽE JSTE VE VT NAPOSLEDY?**

Tabulka č. 18 – Myslíte si, že jste ve VT naposledy?	Počet	%
Ano	20	67
Ne	6	19
Nevím	4	14

Graf č. 18

Pro většinu dotázaných byl výkon trestu odnětí svobody takovou zkušeností, kterou by si již nerady někdy zopakovaly. Některé ale připouští možnost, že se na svobodě nedokážou postarat se o sebe a svou rodinu, aniž by opět neklesly ke spáchání trestného činu. Zbýlých 14% věří, že se resocializovat dokážou, ale chápou, že to nebude nijak lehké a také připouští možnost, že se vše nepodaří tak, jak mají v plánu.

6.5 Vyhodnocení hypotéz

H1 Většina respondentů má ke kriminalitě sklony vzhledem k jejich sociálnímu zázemí a poměrům v rodině.

53% respondentů uvedla, že nikdo z jejich blízké rodiny zatím nebyl trestán, většina má dostačující sociální zázemí. Také s přihlédnutím k tomu, že jsou odsouzené ve vězení poprvé, a to většinou za majetkovou trestnou činnost, je možné předpokládat, že jejich jednání nemělo souvislost se sociálním zázemím respondentů. Proto byla hypotéza č. 1 **VYVRÁCENA**.

H2 Většina respondentů má obavy, že to, že jsou ve vězení, bude mít dopad na vztahy v jejich okolí.

14% respondentů se obává ztráty respektu rodinných příslušníků a okolí. Celých 57% respondentů se obává, že jejich uvěznění bude mít dopad na jejich dítě. Zvláště odsouzené ženy – matky velice trpí odloučením od svých dětí. Ty je samozřejmě mohou pravidelně navštěvovat, většina odsouzených si však odpykává svůj trest ve věznici vzdálené od domova 50 – 100 km, což někdy stěžuje ožnout návštěv, zvláště pro ekonomicky méně zajištěné rodiny. Každé dítě potřebuje otce i matku a pokud dojde k delšímu odloučení rodinných příslušníků, mívá to dopad na celou rodinu. Z těchto zjištěných informací usuzuji, že hypotéza č. 2 je **POTVRZENA**.

H3 Většina respondentů chce po návratu z vězení vést plnohodnotný život a jsou ochotni pro to něco udělat.

69% respondentů věří, že se dostatečně adaptují po návratu z věznice do normálního života, pouhých 28% si, myslí, že najde po uplynutí výkonu trestu zaměstnání. Většina se ale snaží co nejvíce zvýšit své šance na svobodě a využívá různých vzdělávacích programů a zdokonalují se v zaměstnání, které jim nabízí Vězeňská služba. Hypotéza č. 3 je tímto **POTVRZENA**.

H4 Většina respondentů pociťuje jako nejhorší na výkonu trestu odloučení od rodiny.

Odloučení od rodiny uvádí jako nejhorší na výkonu trestu 65% oslovených odsouzených žen a 59% by uvítalo umístění na oddělení matek s dětmi, i přes to v jakém prostředí by muselo jejich dítě žít. O děti většiny respondentů se stará rodinný příslušník, což je samozřejmě pro dítě lepší, než být umístěno v nějakém státním zařízení pro děti, nevynahradí tak ale péči a lásku matky, což si odsouzené ženy uvědomují. Hypotéza č. 4 je tímto **POTVRZENA**.

H5 Většina respondentů jsou spokojenější ve výkonu trestu.

Pouhých 27% respondentů odpovědělo, že je pro ně z existenčního hlediska lepší život na svobodě. Také vzhledem k tomu, že většina odsouzených trpí odloučením od rodiny a chtějí, aby byli ve výkonu trestu naposledy. Díky těmto faktům je hypotéza č. 5 **VYVRÁCENA**

6.6 Výzkumný závěr

Z pěti vyslovených hypotéz byly tři potvrzeny a dvě vyvráceny. V mém výzkumu nešlo pouze o vyvrácení či potvrzení hypotéz ale vytvoření si obrazu o tom, jak doopravdy ženy pociťují výkon trestu a jestli je tento trest smysluplně naplněn. Z výše uvedeného výzkumu je patrné, že výkon trestu má dopad nejen na odsouzené ale i na jejich více či méně blízké okolí. Odsouzené ženy tímto velice trpí a snaží se využít možností, jak si výkon trestu ulehčit zaměstnáváním, kroužků a zájmových aktivit které nabízí příslušná věznice. Chápou také, že s vyšším vzděláním mají více šancí na úspěšný návrat na svobodu a využívají různých vzdělávacích programů. Většina z dotázaných žen má dojem, že byl pro ně výkon trestu nejen trestem ale i přínosem, je tedy šance na to, že byly odsouzeny naposledy a že udělaly pro úspěšný návrat na svobodu maximum.

Závěr

Cílem mé práce je analyzovat, specifikovat a zkoumat zvláštnosti práce s odsouzenými ženami. Metodou sběru dat jsem se postupně od kriminality žen, přes vězeňský systém v České republice dostala k odsouzeným ženám v ČR, jejich právům a také k přístupu k odsouzeným ženám v jiných částech světa a především v České republice, v ženských věznicích. Dnešní vězeňský systém České republiky se snaží výkonem trestu odnětí svobody nejen potrestat pachatele trestného činu a chránit společnost před jeho další trestnou činností. Pečlivá a zdoluhavá práce s odsouzenými, kdy se vězeňští odborníci snaží o překopání špatných hodnot vězňů, o změnu přístupu vězňů k životu, ke světu, rodině a práci, by měla zakončit úspěšným návratem vězně do obvyčejného života. Plnohodnotného života s reálnými cíly, s chutí seberealizovat se, mít se rád a vážit si sebe sama i svých skutků.

Hodnotový systém, myšlení, biologie a zájmy mužů a žen jsou rozdílné. Proto i v přístupu k jejich nápravě a pomoci ve vězeňství se musí přistupovat rozdílně. Některými lidmi jsou zvláštní přístupy k vězněným ženám brány jako diskriminace vůči vězněným mužům – týká se to zejména možnosti ponechání si dítěte ve výkonu trestu. Vesměs jsou to ale ženy, které se o děti převážně starají. Silný citový vztah, plynoucí z mateřských pudů, je silnější než jakýkoliv jiný cit (alespoň ve většině případů). Proto je pro odsouzenou ženu – matku, trest odnětí svobody trestem dvojitým – ztráta svobody a ztráta dítěte v jeho velice důležitém vývojovém období. Neopomenout nelze i jiné chování mezi ženami a muži, které má na výkon trestu velký vliv, protože odsouzená tráví se svými spoluvězeňkyněmi i několik let, což ovlivňuje jak pozitivně tak negativně její psychiku a tím i vývoj trestu. Aby byl výkon trestu naplněn a také využit k tomu, aby odsouzená měla více šancí k úspěšnému návratu na svobodu, podávají odsouzeným ženám pomocnou ruku ve vězení sociální pracovníci, pedagogové i psychologové, kteří sestavují pro odsouzené ženy programy zacházení. V nich je zahrnuta veškerá práce s odsouzenou ženou – sezení s vězeňskými odborníky, vzdělávání, zaměstnávání, zájmové a sportovní aktivity, snaží se tedy o to, aby měl výkon trestu nějaký řád a smysl. Odsouzené ženy většinou vítají jakoukoliv možnost, jak si zpříjemnit výkon trestu jinou činností, než čekáním, ale i tak je pro ně každý den ve vězení utrpením, ve kterém jsou (i přes podporu rodiny a přítomnost dalších spoluvězeňkyň) svým způsobem samy. Svůj pobyt ve výkonu trestu prožívají s ohledem na rodinu, okolí či poměry ve vězení. Odloučení od rodiny bývá pro odsouzenou velkou psychickou zátěží, jak

vyplývá i z výzkumné části mé diplomové práce, ve které pomocí dotazníku kladu otázky přímo odsouzeným ženám věznice v Opavě. Z uvedených odpovědí je patrné, že výkon trestu odnětí svobody je trestem, který by si naprostá většina odsouzených žen z různých sociálních sfér a za různé spáchané trestné činy již nechtěla zopakovat a vynakládá jisté úsilí k tomu, aby se tomu tak nestalo. S využitím programu zacházení lze docílit toho, aby jejich možnosti na úspěšný návrat na svobodu byly reálné a byly nejen matkami a manželkami, ale i občany přínosnými pro společnost.

Resumé

Ve své diplomové práci jsem se zabývala odsouzenými ženami zejména v České republice. Téma jsem rozdělila do šesti základních kapitol, ve kterých jsem se zaměřovala na různé problematiky odsouzených žen.

V první kapitole jsem se zaměřila na samotnou kriminalitu žen a její příčiny. Existují různé teorie spojené s kriminalitou žen, které se od sebe více či méně liší a pokoušejí si vysvětlit, proč se žena dopouští kriminálního jednání.

Ve druhé kapitole jsem již přešla k samotnému českému vězeňství a k jeho přístupu k odsouzeným ženám v právní rovině. Pro srovnání jsem uvedla i příklady přístupu k odsouzeným ženám v jiných částech světa.

Třetí kapitola je již zaměřena přímo na odsouzené ženy a na péči, kterou jim zaručuje český vězeňský systém, především jestliže jsou matkami a mají možnost trávit výkon trestu v dané věznici i se svým dítětem.

Ve čtvrté kapitole jsem vyjmenovala věznice v České republice, které zajišťují výkon trestu odnětí svobody pro odsouzené ženy – věznice Světlá nad Sázavou, věznice Opava, věznice Praha – Ruzyně Řepy a věznice Praha – Ruzyně – Přílepy a popsala jejich základní systém v přístupu k odsouzeným ženám ve smyslu zabezpečení základních potřeb, sociálních potřeb, zdravotních potřeb atd...

V páté kapitole jsem se zabývala samotným pobytem ve věznici, každodenní vězeňskou rutinou, tzv. „druhým životem ve věznici“ a kasuistikou jedné z odsouzených žen z věznice Opava.

Šestá kapitola obsahuje výzkumnou část, ve které jsem pomocí dotazníkového šetření zkoumala 30 žen v věznici Opava. Otázky byly kladeny s tím záměrem, aby bylo poukázáno na důvod výkonu trestu dotázaných žen, jejich zázemí, pocity, strasti a odhodlání, které vynakládají do víry v úspěšný návrat na svobodu.

V závěru jsem shrnula zjištěné informace o celkové problematice odsouzených žen.

Anotace

V diplomové práci Zvláštnosti odsouzených žen a možnosti jejich resocializace se zabývám problematikou odsouzených žen v České republice, která je, s přihlédnutím k biologickým i sociálním rozdílům, mnohdy odlišná od problematiky odsouzených mužů. Mým cílem bylo ukázat čtenářům, jak vypadá výkon trestu odsouzené ženy v jeho právní i každodenní podobě, jaké jsou postupy při působení na ženy ve věznicích a jaké jsou jejich možnosti při nápravě ve výkonu trestu. Formou anonymního dotazníkového šetření jsem získala zkušenosti a názory odsouzených žen na výkon trestu ve věznici Opava a zejména na výkon trestu jako takový.

Klíčová slova

Vězněné ženy, věznice, odsouzené ženy, kriminalita žen, život ve vězení.

Annotation

In my diploma work Specialities work with the condemned women the possibilities their resocialization. I occupy with problems about condemned women in the Czech republic with consideration to their biological and social differences, there are often dissimilar to problems of condemned men. The main of this work was point to course of punishment of the condemned women in its legal and daily form, how it act on women in prisons and what kind of possibility they has in the prisons. I gather an experience and opinion of condemned women with a questionnaire in the Opava prison on the imprisonment.

Keywords

Prisoner women, prison, condemned women, women's criminality, life in the prison.

Seznam použité literatury

1. Usnesení Evropského parlamentu č. 2007/2116 o specifické situaci žen ve věznicích a dopadu uvěznění rodičů na společenský a rodinný život
2. Zákon č. 169/1999 Sb. O výkonu trestu odnětí svobody
3. Vyhláška č.345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody
4. Řád specializovaného oddělení pro výkon trestu odsouzených matek nezletilých dětí zařazených k výkonu trestu do věznice s dohledem, dozorem a ostrahou
5. Vnitřní řád věznice pro odsouzené zařazené k výkonu trestu odnětí svobody do věznice Opava
6. Gruntorád J., Uhl. P., O československém vězeňství, Praha: Orbis, 1990, ISBN 80-235-009-0
7. Válková J., Studie – Kriminologické teorie, Kriminalita žen, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1993
8. Joycelyn M. Pollock, Counseling women in prison, Multicultural Aspects Of Counseling Series Sage Publications Inc (United States), 1998, SBN-13: 9780803973312
9. Vězeňská služba České republiky, České věznice, Praha, Káčer Robert, 2008
10. Vězeňská služba České republiky, Vězněné ženy ve světě, Příloha časopisu České vězeňství č. 2/2005, ISSN 1213-9297
11. Radvan E., Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách, Brno: IMS, 2009
12. <http://www.vscr.cz>
13. <http://www.idnes.cz/>
14. <http://www.domovrepy.cz>

Přílohy

Vzorový dotazník použitý při výzkumném šetření

1. Jste ve výkonu trestu poprvé?
 - a) Ano
 - b) Ne

2. Za jakou trestnou činnost jste byla odsouzena k VT?
 - a) Majetková
 - b) Násilná
 - c) Jiná

3. Jak dlouhou dobu si máte odpykávat výkon trestu?
 - a) Do 1 roku
 - b) Do 2 let
 - c) 2 – 5 let
 - d) Více

4. Byl někdo z vaší blízké rodiny již někdy trestán?
 - a) Ano
 - b) Ne

5. Co je podle Vás na VT nejhorší?
 - a) Odloučení od rodiny
 - b) absence soukromí
 - c) Šikana mezi vězňenými
 - d) Absence alkoholu a jiných omamných látek
 - e) Ztráta respektu rodinných příslušníků a okolí

6. Využívá Vaše rodina pravidelně možnosti návštěv a balíčků?
 - a) Ano
 - b) Ne

7. Jak daleko od domova si odpykáváte výkon trestu?
 - a) Do 50- ti km
 - b) Do 100 km
 - c) Nad 10 km

8. Uvítala by jste, kdyby jste byla zařazena do oddělení matek s dětmi?
 - a) Ano
 - b) Ne

9. Kdo se stará o Vaše dítě (děti), zatímco si vy odpykáváte VT?
 - a) Manžel, partner
 - b) Rodiče

- c) Jiný rodinný příslušník
- d) Je umístěno ve státním zařízení

10. Myslíte si, že Vaše odsouzení bude mít sociální nebo zdravotní dopad na Vaše dítě?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

11. Myslíte si, že po uplynutí trestu najdete v krátké době zaměstnání?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

12. Jaké sociální zázemí Vás čeká po návratu na svobodu?

- a) Normální
- b) Dostačující
- c) Nedostačující

13. Je pro Vás z hlediska existenčního VT lepší variantou než život na svobodě?

- a) Na svobodě
- b) Ve VT

14. Myslíte si, že pro Vás bude lehké se po VT adaptovat v normálním životě?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

15. Využíváte ve VT možnosti vzdělávání?

- a) Ano
- b) Ne

16. Využíváte ve VT možnosti zaměstnávání?

- a) Ano
- b) Ne

17. Myslíte si, že pro Vás je VT pouze trestem nebo i přínosem?

- a) Pouze trestem
- b) Pouze přínosem
- c) Trestem i přínosem

18. Myslíte si, že jste ve VT naposledy?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

